

B
810.09

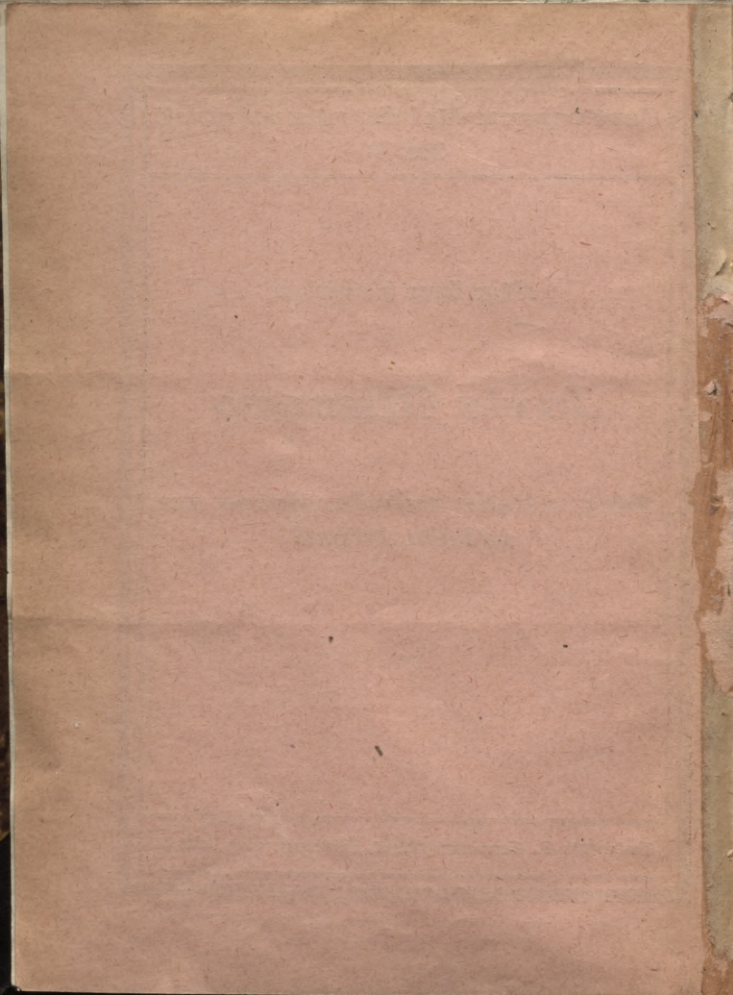
Jevērojami vīri dzīvē un darbā
Nr. 8

Līgotņu Jēkaba

Juris Alunans

Biografisks raksturojums un
rakstu izlase

Izdevējs A. Jessens, Rīgā, Kurmanova ielā 18

IEVĒROJAMI VIRI DZIVĒ UN DARBĀ № 8.

H. B. 3

B Līgotņu Jēkaba
810.09

Juris Alunans

Biografisks raksturojums un rakstu izlase

1 9 2 4

IZDEVIS A. JESSENS, RĪGĀ, KURMANOVA IELĀ 18

810-09 + 92

10

a

L. V. B.
In. 162024.

✓

28

56

✓

E. Pīpiņa un J. Upmaņa drukātava, Rīgā, Marijas ielā 10.

1. Juŗa Alunana bērnība un skolas gadi.

Juris Alunans ir dzimis Vidzemē, bet jau savā bērnībā, vecākiem pārnākot pie Jelgavās. kļuvis par kurzemnieku un labi iepazinies ar turīgā Zemgales novada dzīvi. Viņa tēvs, Andrievs Alunans, ir popularās Alunanu ģimenes ciltstēvs, kuŗš izaudzinājis rindu dēlu, kas vēlāk izcīnījuši redzamu vietu mūsu kulturas vēsturē. Juris Alunans, dzimis vēl klaušu laikos — 13. maijā (j. st.) 1832. gadā Jaunkalsnavas muižā, kuŗu viņa tēvs turēja nomā. Vecāki bija turīgi laudis, prata vācu valodu, un arī ikdienas sadzīvē satikās ar vāciešiem. Andrievs Alunans pielika visas pūles, lai saviem bērniem sniegtu lielāku izglītību. Vecākie dēli (Pēteris, Julijs, Edvards) apmeklēja Rīgā ģimnaziju, bet skolu beiguši, darbu atrada Kurzemē, kur arī pārgāja dzīvot. Pēters ar Juliju kalpoja kā ierēdņi kroņa iestādes Jelgavā, kamēr Edvards uzņēma Jostenes Kauļu mājas Dobeles apriņķī. Savu vasaras brīvlaiku kā skolēns Juris Alunans pavadīja Kauļu mājās, kilometri 9 no Mazsesavas muižas, kur Pēters Alunans (Adolfa tēvs) darbojās kā tiesas skrīveris. Te Kauļu mājās radušies vairāki Alunana dzejoļi un vispār šīs mājas cieši saistītas ar Juŗa Alunana mūža gājumu.

Juŗa Alunana dzeja jau toreiz ievērojami atšķīrās no parastās jauneklā romantikas un sentiment-

talisma. Viņš nesajūsminājas par zilām acīm un netaisa vaidu dzejoļus, kad iecerētā jaunava pagriež muguru. Šo nopietnību, šo prātniecisko skatu uz dzīvi Juris Alunans bija mantojis no sava tēva. Adolfs Alunans pastāsta savās atmiņās, ka viņš nekad neredzējis Andrieva Alunana (sava vectēva) vaigā smaidus un jautrību. „Tas bija vaigs, kā no marmora kalts, runājot vaibsts likās, ne kustēt nekustējās un sacīt viņš arī, likās, to vien sacīja, kas pie lietas cieši pederēja.” („Jura Alunana dzīve”, Jelgavā, 1910.).

Juris Alunans bija vēl mazs puika, kad līdz ar visu mantību nodega līdz pamatam tēva nomātā Jaunkalsnavas muiža. Andrievs negribēja vairs cīnīties ar ēku un saimniecības atjaunošanu, kas prasīja lielus spēkus un naudas līdzekļus. Uz dēlu ieteikšanu viņš pārnāk pie Jelgavas tā sauktā „Zorgenfreijā”, t. i. apmēram kilom. 3 aiz pilsētas vasarnīca-restorācija, kur pilsētnieki vasarā bieži mēdza iziet un izbraukt pastaigāties. Tā kā Alunana māte bija krodzinieka meita, tad viņai restorācijas saimniekošana bija labi pazīstama. Ticis atkal daudz-maz pie rocības, Andrievs sūta Juri skolā, vispirms Jelgavas apriņķa skolā (1847.—48.), bet 1848. g. Juris Alunans pāriet Jelgavas ģimnazijā. Te viņš mācījās piecus gadus un beidza ģimnaziju 1854. gadā, divdesmit divi gadus vecs.

Par Jura Alunana ģimnazista gadiem mums ir uzglabājušās dažas atmiņas. Starp citu viņš jau toreiz nodarbojies daudz ar dzeju un vecajām valo-

dām — ar grieķu un latīņu valodu. Prāva daļa no tiem dzejoļiem, kas iznāca Jura Alunana dziesmiņu I. daļā, sadzejotas jau ģimnazista gados. Savās valodas studijās nogrimis, Juris Alunans daudzas naktis palicis nomodā, tā ar pārmērīgu darbu bojādams savas acis un veselību. Lielā īsredzība, kas Jurim Alunanam piemita visu mūžu, cēlusies toreiz skolas gados. Jau šinīs vingrinājumos sastopam Juri Alunanu arī kā pareizrakstības reformatoru: „h’ kā garuma apzīmētāja vietā viņš lieto pusjumiņu, bet čupu burtu vietā lieto: „š’, „ž’, „č’. Savām latviešu valodas studijām Juris Alunans izlietojis Latv. Draugu Biedrības izdotās „Magazinas”.

Tanī pašā laikā Jelgavas ģimnazijā mācījās Krišjānis Barons, tikai pa gadu jaunākā klasē. Barons labprāt gribējis ar Juri Alunanu iepazīties. Saklaušinājis tā adresi, apmeklējis to mājās, dzīvoklī. Taču Juris Alunans bijis tik kautrs un atturīgs, ka no šīs iepazīšanās nekas nav iznācis. Abi jaunekļi tā arī palikuši svešinieki, kamēr vēlāk radās vīrs, pie kuŗa abi pulcējās. Tas bija Krišjānis Valdemārs.

Vēl kādu dzejnieka kaislību viņa ģimnazista gados piemin Adolfs Alunans — bumbošanu. „Zorgenfreijs” parkā pie restorācijas bijusi ierīkota bumbotava, kuŗā ar atnākušiem skolas biedriem labprāt cīnījies Juris Alunans. Bet šī nodarbošanās nemaz nav bijusi pa prātam Jura Alunana tēvam Andrievam, kas to ieskatījies par blēņām un veltīgu laika tērēšanu. Kad jaunekļi bijuši kārstākā spēles gaitā, vecais Andrievs Alunans pēkšņi ieradies bum-

botavā un ar skarbiem vārdiem iekaisušos spēlētājus noraidījis pie grāmatām. Jāpiemin, ka „Zorgenfreiju” Andrievs Alunans neturēja ilgi, bet drīz pārņāca uz Jostenes Kauļu mājām, kur arī mira.

2. Juris Alunans kā students un rakstnieks Tērbatā (1855.—1859.).

1855 gada augusta sākumā Juris Alunans dodas uz Tērbatu, lai iestātos augstskolā. Viņa nodomu, tūlī klausīties priekšlasījumus, traucē tas, ka uz rokām un kājām tam izsitumi un ārsts nelauj iet ārā. Augusta otrā pusē no Tērbatas rakstītā vēstulē brālim Indriķim, Juris ziņo, ka dzīve Tērbatā tam „dažādi pārmijas”: gan viņš nodarbojas čakli ar grāmatām, gan ar draugiem pakavējas pie preferansa partijas, gan citādi pavada dažu omulīgu brīdi. Pie tās pašas reizes Juris vēstulē piebilst, ka students Grūnhofs to vairāk reizes ielūdzis pie sevis dzert kafiju, lai tur iepazīstinātu „ar Valdemāru un citiem studentiem”. Kamdēļ Juris Alunans taisni uzsver Kr. Valdemāru, būs izskaidrojams ar to, ka viņa garīgā autoritāte jau toreiz tik liela bijusi biedru starpā, ka viņi to izdalījuši atsevišķi un iepazīšanos ar viņu katrs uzskatījis par godu.

Jau pašā sākumā raizes dara studiju naudas sagādāšana. To apsolījuši brāļi. Tā brālis Pēteris solījis studiju nolūkam dot 75 rubļus. Studiju izdevumus Juris Alunans rēķina uz 250 rubļu (zelta) gadā un domā studēt valodniecību, ko var gan stu-

dēt uz valdības rēķina, bet pēc Juŗa Alunana vār-
diem, „tas nav nekāds aprēķins, tātēc, ka labs va-
lodnieks, kas ar saviem līdzekļiem studējis, aizvien
dabūn labāku vietu.” Pie tam Juris Alunans izsaka
cerību, ka uz nabadzības apliecības pamata viņu at-
svabinās no lekciju naudām.

Trioletta

"Hoi atkal fhe, tu feodu laiks"
 Luhu, mešhus, laukus gresno plausums,
 Luhu, viffas mullas pilda jaukums.
 "Hoi atkal fhe, tu feodu laiks"
 Tā tev mē atvaucht muni krotis
 Gan mēhleftibas poverus fiktis
 "Hoi atkal fhe, tu feodu laiks"

J. Alunans,
stud. cam.

Juŗa Alunana rokkraksts.

Ar slimšanu un citām gaitām tā pagāja 1855.
gada otrā puse, tā kā studijas Juris Alunans uzsāk
tikai 1856. gadā. Tajā pašā laikā Juris Alunans sa-
gatavo iespiešanai savu dzejoļu pirmo daļu, kuri ar
virsrakstu: „Dziesmiņas. Latviešu valodai pārtul-
kotas no Juŗa Alunana”, kopā ar vācu tekstu, Tēr-
batā iespiestas, iznāca 1856. gadā 72 lappusēs. Lai
segtu iespiešanas izdevumus, tad Juris Alunans

draugu un paziņu starpā izdarīja iepriekšēju parakstīšanos. Tādu zūbskribentu radās pavisam 118. Visa pirmā iespaiduma eksemplaru skaits, cik vērojams, sniedzies uz 500.

Lielu, var teikt izšķirošu nozīmi uz Jura Alunana dzīvi un centieniem atstāj iepazīšanās ar Krišjāni Valdemāru 1856. gada sākumā. Ar savu apdāvinātību, ar sava gara lielām spējām, ar savu sabiedrisko temperamentu, ar savu ārkārtēju organizatora talantu Krišjānis Valdemars spēji atšķirās no citiem studentiem un pati dzīve viņu visur izvirza vadoņa lomā — tā arī Tērbatā. Visi labprātīgi seko viņa autoritātei. Viņa studenta dzīvoklī, uz kuŗa durvīm lepojas vizitkarte ar toreiz gluži neparastu piebildumu: „Latvietis”, ir centrs visai Tērbatas latviešu studentu dzīvei. Tur sanāk pa vakariem kopā, spriež par sadzīves un politikas jautājumiem, bet visu apspriedumu degpunktā stāv jautājums par latviešu tautas turpmāko likteni, par viņas politiskām tiesībām, par viņas saimniecisko dzīvi. Tie ir tā sauktie, mūsu kulturvēsturē pazīstamie „Tērbatas latviešu studentu vakari”.

Lai saprastum šī studentu pulciņa darbības lielo nozīmi latviešu sabiedriskā dzīvē, mums galvenos vilcienos jāatceras Krievijas notikumi 1855—1860. gadam, ar kuŗu toreiz bija saistīta Baltija. Krievija bija zaudējusi Krimas kuŗu (1853.—1856.). Krievijas valdnieka krēslā bija nosēdies jauns valdinieks (Aleksandrs II.), uz kuŗu sabiedrība lika lielas cerības. Kuŗš bija atklājis Krievijas iekšējās dzīves

trūkumus, valsts novecojušos iekārtu, satrunējušo administratīvo pārvaldību, sliktos satiksmes ceļus. Visur vajadzēja pārmaiņu, pārgrupējumu, reformu. Modās arī Krievijā dzīvojošo tautu cerības un sapņi. Arī kļaušu sistēmā nomāktās latviešu tautas nelielā inteliģence sapņoja savus pirmā pavasarā lielos sapņus.

Valdošais un vadošais latviešu laikraksts līdz tam laikam bij bijis Jelgavas „Latviešu Avīzes”. Ipaši divi šī laikraksta pašreizlīdzīgi vadītāji Vatsons un Vilis Panteniuss bija daudz darījuši, lai aizstāvētu šinī laikrakstā latviešu kultūrelās intereses. Bet tomēr specifiski garīdznieciska nokrāsa arvien palikās šij lapai.

Tamdēļ latviešu brīvprātīgākā daļa ar prieku apsveica „Mājas Viesi”, kas sāka iznākt A. Leitana vadībā reizi nedēļā ar 1856. gada otro pusi sākot. Izrādījās, ka sevišķi Tērbatas latviešu studentu pulciņā jaunajam laikrakstam bij čakli līdzstrādnieki un sevišķi Juris Alunans, Krišjānis Valdemārs, Krišjānis Barons un citi. „Mājas Viesa” pirmā pusgadā sastop no Jura Alunana vien kādus 24 garākus un īsākus rakstus. No spējīga, dedzīga dzejnieka Juris Alunans bija pārvērties par tikpat dedzīgu un čaklu avīznieku. Kā tas bija noticis?

Šo pārmaiņu Jurī Alunanā bija izdarījis — Krišjānis Valdemārs. Kā liels spīdekļis viņš gāja sava laika centienu priekšgalā un visi, vairāk vai mazāk no dabas zobordinēti spēki, viņam sekoja. Ar tādu pat dedzību, ar kādu Juris Alunans Jelgavā bija

nodevies dzejai un vecu valodu, īpaši grieķu valodas studijām, ar tādu pat viņš tagad nodevās žurnalistikai. Ko vien viņš neraksta „Mājas Viesim”: tur ir kāds vārds „par kalpiem”, „par nātrēm”, „kādas ziņas par to, kā vecie eģiptieši savus laukus kopuši”, „par vāciešiem vecos laikos”, „kā diegi ar oglēm balti izvārami”, „par veco latviešu bērēm”, „par dažiem ieradumiem pie veciem latviešiem” un t. t. Viņš vairs nedomā tautai kalpot ar to īsto ieroci, kas bija viņa rokās, ar dzeju. Juris Alunans ir kļuvis tagad praktisks, saimniecisks. Valdemāra skubinājums, pacelt tautas turību, caur turību viņas garīgo līmeni, dzirdīgākās ausis atradis pie Juŗa Alunana. Viņš kļuvis praktisks žurnalists.

Juris Alunans bij savāds kombinējums no jūtu un no prāta cilvēka. Viņa dzejoļi, viņa vēstules, viņa izturēšanās pret draugiem rāda mums to kā dziļi jūtīgu, sīrsnīgu cilvēku. Bet tajā pašā laikā viņa vēstulēs brālim sastopam tik sīkus aprēķinus par dažiem jau izdarītiem un izdarāmiem izdevumiem, tādas praktiskas kombinācijas un materiēlus apsvērumus, ka šinī ziņā Juri Alunanu apskaustu dažs labs komersants. Brālim Edvardam viņš dod padomu nonāvēt „lielo zirgu”, „lai neaplaiž ar sērgu citus”, kad brālis sūrojas par kalpu trūkumu, Juris Alunans (1859) raksta: „Šam trūkumam nākotnē būs augt”, jo „no tā laika, kamēr Rīgā daudz fabriku sākts būvēt un dzēlzsceļu no Jelgavas uz Rīgu uztaisis, zemkopjiem vairs nebūs nekādi strādnieki dabūjami”, apvelkamā kabatā tas aizsūta brālim

vienu „zīda kabatas drāntiņu”, kuŗas vietā Juris Alunans lūdza tam atsūtīt „pāris linu lakatiņu” u. t. t. Bet šim uz ārieni, kā liekas, tik samanīgam prakticismam stāv pretīm dziļš iekšējs lirisms un pilnīga nespēja pašam praktiski orientēties šīs dzīves apstākļos un nodarbošanās laukos. Sākumā viņš bija nodomājis studēt valodniecību, bet Tērbatā izšķīrās par tautsaimniecību, runā viņš un raksta par praktiskām naudas lietām, bet cīnās ar parādiem. Bija kautkāda nesaskaņa, starp Juŗa Alunana iekšējo un ārējo cilvēku, kuŗai drīz vajadzēja parādīties uz āru un kuŗa ari parādījās, tiklīdz Valdemārs, beidzis studijas, aizgāja 1858. gadā uz Pēterpili.

Juris Alunans bija un palika visu mūžu nepraktisks idealists, kas daudz gan rakstīja savai tautai par praktiskām lietām un mantas vairošanu, bet kas visu mūžu kūlās ar trūkumu un mīta garīgu vērtību pasaulē.

Brāļa dēls Adolfs Alunans, atcerēdamies Juri Alunanu, raksturo to kā pilnīgu nepraktiķi, starp citu pastāstīdams anekdoti no Juŗa Alunana Tērbatas studentu laikiem. Sanākuši biedri uz „tējas vakaru” pie Juŗa, kuŗš šim nolūkam uzstādījis lielu patvāri un dzīvojis nosvīdis to pūzdams ar zābaka lielu. Bet patvāris kā nevārījies, tā nevārījies, kaut gan skurstenis meties tepat sarkans. Izrādījies, ka visu gan Alunans sarīkojis kā nākas, bet pašu galveno — ūdeni patvārī ieliet — bijis aizmirsis.

Juris Alunans bij kautrīga, atturīga, bet ledzīga daba, kas citus nespēja ārēji aizraut, bet kas pati

viegli aizrāvās. Tērbatā Juris Alunans bija pilnīgi Kr. Valdemāra garīgā varā. Valdemāra autoritate bija tik liela, ka Juris Alunans pat savus valodnieciskos rakstus, kuŗā arodā viņš bija visspējīgākais no tērbatniekiem, tas vēl deva caurskatīt Valdemāram un iespieda pat ar viņa atsaukumi. Zem Valdemāra iespaida Juris Alunans tagad piegriezās praktiskas dzīves jautājumiem: viņš raksta tevienu „Mājas Viesim” par sadzīves jautājumiem, bet ķeras pie sadzīves un ziniska satura grāmatu sarakstīšanas. Tādas grāmatas ir rakstu krājums: „Sēta, daba, pasaule” un „Tautas saimniecība”. Ko Juris Alunans dara, to viņš dara ar lielu dedzību un neatlaidību.

Kāda Jura Alunana pazinēja no Tērbatas laikiem (Gaiduļa Paula „Balsī”, 1878) liecina, ka Juris Alunans gan ne ārīgā izskatā, bet „dedzībā, drošībā, cerībā un nepiekūstošā darbībā” esot bijis Tērbatas latviešu pulciņa kronis! Jau pieminētā autore tā raksturo tālāk Juri Alunanu: „Lai gan daba Jurim Alunanam visādu ārīgu jaukumu, pat viegli tekošu runāšanu, bij liegusi, tad tomēr, viņu dzirdot, ar viņu domas mainot, stundas aiztecēja kā minutes. Dedzībai, kas viņa krūtīs pildīja, vajadzēja to aukstāko sirdi sasildīt. Miļām paziņām bij Alunans pie sirds pieaudzis. Kad pēc ilgāka laika atkal satikās, tad cerības un bailošanās viens otram līdzdalīdami, aizmirsa laiku, vietu, miegu. Vakarā mēs bērni, gulēt iedami, atstājām abus pie galda runājoties, un, rītā celdamies, atradām viņus, dažu reiz pie dzīli

nodegušas sveces, turpat sēžam. Kad mamma kafeju pasniedza, tad tik vēl atskārtās, ka rīts esot. Par ko viņi tur apsprieduši? Nu, par ko citu, kā par savas tautas vajadzībām, par viņas labklāšanu un uzplaukšanu.”

Viens no lielākiem darbiem, ko Juris Alunans vēl Tērbatā veic, ir rakstu krājumā „Sēta, daba, pasaule” pirmo triju grāmatu sastādīšana. Viņas iznākušas Tērbatā ar gada skaitli „1860”, tas ir tad, kad Juris Alunans jau, beidzis studijas, bija prom no Tērbatas. Bet viņu iespiešanas vieta un rakstu saturs liecina, ka Juris Alunans tās sastādījis Tērbatā vēl students būdams. Pirmā grāmata, parakstīta Tērbatā 23. augustā 1859. gadā, satur rakstus tikai no paša Juŗa Alunana gan par lauksaimniecību, drusciņas no ģeografijas, no astronomijas, tehnikas, mājturības, vēstures. Tā ir 116 lapas puses bieza. Otrā grāmata, drusku biezāka, parakstīta Tērbatā 5. janvārī 1860., satur Juŗa Alunana sastādītu Krievijas aprakstu un dažas ziņas no Eiropas ģeografijas. Trešā grāmata (84 l. p.), iznākusi tajā pašā 1860. gadā, satur Jēkaba Zvaigznītes pazīstamo rakstu par latviešu tautas dziesmām un rindu Juŗa Alunana atdzejotu dzejoļu. Juŗa Alunana nolūks te acīm redzams: dot tautai lietderīgus aizrādījumus saimnieciskā dzīvē un paplašināt viņas ziņāšanas par citu tautu dzīvi un citām valstīm. Naudu grāmatu izdošanai Juris Alunans aizņēms no draugiem, vai tie vienkārši galvoja izdevējam.

cerībā, ka grāmatas driz izpirks un tā atmaksāsies iespēšanas izdevumi.

Bet jaunlatviešu garīgais vadonis Kr. Valdemārs bija projām un tā vien liekas, ka pārējā studentu saime, īpaši tās darbīgākie locekļi, jūtas kā avis bez gana. Padzīvojis 1860. gada vasaru un nākošo ziemu pie brāļa Edvarda Jostenes Kauļu mājās, 1861. gada vasaras vidū Juris Alunans dodas uz Pēterpili, dot tur jaunu saturu savas dzīves centieniem.

3. Juris Alunans Pēterpili. „Pēterburgas Avizes”. Slimība. Atkal Kurzemē. Nāve. (1861.—1864.).

Julija beigās, ar kuģi no Rīgas braukdams, Juris Alunans nonāk Pēterpili. Ceļā gan no vētras, gan no šauras pārtikas uz kuģa, Juris Alunans jūtas stipri saguris. Gan viņš bij cerējis Pēterpili draugus sastapt, bet vilās. Tie, izlietodami vasaras laiku, dzīvoja ārpus Pēterpils. Juris Alunans brauca uz Pēterpili, lai iestātos meža akadēmijā. Te varēja studēt uz kroņa rēķina un pēc studiju beigšanas bija izredzes uz kroņa vietu. Iesniedzis lūgumrakstu akadēmijas direktoram, Juris Alunans ar „garaiņu laivu” par divdesmit kapeikām, kā viņš pats raksta brālim, brauc uz vasarnīcu vietu Strelņu, kur cerē sastapt paziņu Cimzi. Naudas Jurim Alunanam ir visai maz no mājām līdz, tāpēc nākas dzīvot ļoti taupīgi. Vēstulē viņš raksta, ka viesnīcas īpašnieks viņu raida laukā no traktiera,

tamdēļ, ka viņš „nekā netērējot”. Alunans priecājas, ka atradis jaunu uzturas vietu „uz nedēļu par pusotra rubļa.”

Atgriezies no Streļņas Pēterpilī, Juris Alunans uzzin, ka viņš „pieņemts kroņa mežu dienestā”, ka jaunā dienesta vieta atrodas divi jūdzes atstatu no Pēterpils, ka dienestā tam jāstājas 29. jūlijā 1861., bet diploms (par univerzitates beigšanu) jāpienes līdz 15. augustam.

Savā jaunajā darba vietā Līšiņā Juris Alunans tomēr nepaliek. Izrādas, ka tur studentiem ļoti slikti dzīvokļi, tāpēc tie jau septembrī pārvietoti meža akadēmijas korpusā, kur trīs četri studenti, kā Alunans raksta, ievietoti 14 kvadratoļu lielā istabā. Uzturu, apkalpotājus, veļu un dzīvokli meža akadēmijas studenti dabūn par brīvu, pie tam vēl 25 rubļi stipendiju naudas mēnesī. Ar dzīvi un darbiem meža akadēmijā Juris Alunans pašlaik apmierināts, tikai bīstās, ka viņu pēc pabeigtā kursa neaizsūta kur uz Archangeļsku, vai Permu mežus mērit.

Bet jau 1861. gada beigās Juris Alunans sāk prātot par izstāšanos no meža akadēmijas. Tur bija divi iemesli. Vispirms veselība. Rudenī tas slimība ar acīm. Bez tam no pārpūlēšanās Tērbatā un Jelgavas ģimnazijā, stipri bija traucēta sirds darbība un nervu sistēma. Kā „jaunlatvieši” Tērbatas latviešu studentu pulciņš tika ieskatīti par bīstamiem dumpiniekiem un nolikti administrācijas slepenā uzraudzībā. Tas viss palielināja Juŗa Alu-

nana nervozitāti un slimīgo iedomību. Pie tam nāca sadursmes pašu biedru starpā meža akadēmijā. Krievu studenti bija revolucionāra gara pilni un sapņoja par konstitūciju. „Krievi ir eksaltēti (sajūsmināti) konstitūcionalisti,” raksta Juris Alunans vēstulē brālim Indriķim, „turpretim mēs viņiem izskaidrojam, ka tikai pēc divdesmit pieciem gadiem mēs viņiem šinī lietā piekritīsim, ka viņu idejas pārāgras un t. t.” Juŗa Alunana saprāts un lēnā apdomība grāmatas revolucionāriem, par kādiem varam apzīmēt krievu sešdesmito gadu studentus, tā tad nebija pa prātam. Vēsture pierādīja, cik daudz tuvāki mērenais Juris Alunans toreiz stāvēja patiesībai par daudzīnātiem „revolucionāriem”. Un vēl kāda likteņa ironija: tie paši „revolucionāri” studenti, krievu muižnieku dēli, piktojas uz Juri Alunanu, ka tas raksta vācu mēnešrakstā („Baltische Monatsschrift”), aizstāvēdams latviešu zemniekus. Otrā lieta bija tā, ka pie literatūras un dzejas izaugušam Jurim Alunanam specialais mežkopja darbs pavisam nebija pa prātam: to varēja strādāt tikai ar lielu garīgu piespiešanos. Bet garīgai enerģijai sašķūkot, ilgās arvien pie iemīlotās literatūras kavējoties, dzīve meža akadēmijā dien no dienas kļuva nepanesamāka.

Tamdēļ nav brīnums, ka jau 1862. gada sākumā (janvāra beigās vai februārī) Juris Alunans izstājās no meža akadēmijas. Pagaidam viņš uzturējās pie dažiem saviem draugiem, galvenā kārtā pie Kr. Valdemāra. Līdzekļu nekādu nebija, nervi bija

sabojāti. Dzejnieka stāvoklis bij visādi bēdīgs. Sāka prātot atkal par dažādiem literariskiem darbiem, kurus Juris Alunans varētu strādāt un kas tam dotu kādus uzturas līdzekļus.

1861. gada beigās, kā pretstatu vācu dibinātai „Latviešu literariskai biedrībai” Rīgas latvieši gribēja dibināt „Latviešu valodnieku un literātu biedrību”, kurus statuti nonāca ģeneralgubernatora apstiprināšanai. Pie statutu parakstītājiem piederēja Kaspars Biezbārdis, Krišjānis Valdemārs, Bernhards Dīriķis, Ansis Leitans, Indriķis Alunans un c. Diemžēl administrācija šo biedrību negribēja apstiprināt, — vienīgais, kur viņa gāja pretim statutu iesniedzējiem jaunlatviešiem — atļaut tiem izdot latviešu laikrakstu, kas bija paredzēts biedrības statutos. Kr. Valdemārs iesniedza lūgumu dēļ „Pēterburgas Avižu” izdošanas un stādīja priekšā Juri Alunanu kā atbildīgo redaktoru.

Lai uzlabotu Juŗa Alunana dragāto veselību, draugi Juri Alunanu ievietoja maijā 1862. gadā Novolīsīnas muižā, kilometri 50 atstatu no Pēterpils. Te Juris Alunans daudz maz atspīrga.

17. jūnijā (1862. gadā) Juris Alunans no šejienes raksta piederīgiem, ka viņš iet peldēties ezera ūdenī un ka viņa veselība, „kas no aprīļa vidus karājās maŗa galā”, atkal sākusi virzīties uz labo pusi. Tajā pašā reizē viņš ziņo, ka bijis iekēries kādā uz mācīgā māŗu idejā, kas to vajājusī dienāŗm un naktīm.

26. maijā Juris Alunans saņēma koncesiju „Pē-

terburgas Avižu" izdošanai. Avizes tuvākie līdzstrādnieki bija domāti Juris Alunans un Strombergs; par avizes cenzoru bija apstiprināts Krišjānis Valdemārs. Avizes parauga numuru bija nodomāts izlaist 3. jūnijā, bet sagatavošanas darbi aizkavējās, galvenā kārtā Juŗa Alunana slimībs dēļ un arī tamdēļ, ka nebij atbraucis Strombergs, kuŗam pienācās iekārtot avizes tehnisko pusi. Juŗa Alunana vietā vajadzēja nākt citam strādniekam — tas bija draugs un centienu biedrs no Tērbatas laikiem, Krišjānis Barons, kuŗš 2. maijā 1863. gadā ieradās Pēterpilī, lai liktu pie Pēterpils univērsitātes valsts eksāmenu.

„Pēterburgas Avizēs” Juris Alunans dabūja ievietot tikai pāris rakstiņus: „Par pasti krievuzemē” un „Par govju mēri”. To Juris Alunans bija pieredzējis Novoļisinas muižā, kur viņš uzturējās muižas nomnieka latvieŗa Olmaņa ģimenē. Te govju mērim dažu dienu laikā krita par upuri astoņdesmit govīs ar sugas bulļiem. Tas bij smags sitiens nomniekam, ko pienācās noskatīties arī Jurim Alunanam un ko viņš apraksta arī piederīgiem rakstītā vēstulē.

Jūnija beigās 1862. gadā Juris Alunans atgriezās Kurzemē, lai tur uz laukiem dzīvojot mātes kopšanā uzlabotu savus spēkus un veselību. Viņa gara stāvoklis arvien bija ļoti nomākts un dažādas slimīgas iedomas nedeķa tam miera. Visādi grībējās darboties arī pie „Pēterburgas Avizēm”. Oktobrī 1862. gadā Juris Alunans pa jaunu dodas uz

Pēterpili. Taču no nodomātā avižniecības darba nekas neiznāca. Spēki bija pārāk satriekti. Viss 1862. gada ziemas laiks pagāja nīkuļošanā, uzturoties pa laikam pie viena un otra drauga. 1863. gada sākumā Juris Alunans pa jaunu šķīrās no Pēterpils, bet šoreiz uz visiem laikiem!

Viņa veselības stāvokli Adolfs Alunans (grāmatiņā: „Juņa Alunana dzīve”, Jelgavā 1910) raksturo sekoši: „Pārbraucot no Pēterburgas Kurzemē, Juris ieradās Kauļos pilnīgi sabojātu veselību. Viņš bija kļuvis tik nervozs, ka mazākais troksnītis, vai pat durvju atvēršana viņu spēja uzbudināt līdz pēdīgam. Bezgalīga nervozitāte parādījās pa daļai arī viņa pasākumos, bet vēl jo vairāk tā vēstulēs.”

Kad spēki daudz maz atlaba, Juris Alunans čakli nodarbojās literatūrā. Tā viņš, Kauļos dzīvojot, sagatavoja manuskriptu grāmatiņai „Tautas saimniecība”, kuŗa, ar brāļa Indriķa priekšvārdu, iznāca jau pēc Juņa Alunana nāves 1867. gadā, tāpat manuskriptu kādai otrai grāmatiņai par ārstniecības stādiem, kuŗa ar virsrakstu: „Mazais bodnieks” iznāca tikai 1873. gadā (Jelgavā, pie Stefenhagena). Bez tam viņš loļoja domas par latviešu konverzācijas vārdnīcas izdošanu un, vaļas brīžos, krāja šim nolūkam manuskriptus.

Tomēr bojātā veselība negribēja uzlaboties. 1863. gada ziema un 1864. gada pavasars pagāja saģurumā un vārgošanā. Vietējie ārsti, pie kuŗiem

Juris Alunans dziedinājās, nevarēja grūto nervu kaiti ārstēt.

Kāds nejaušs atgadījums nesa izšķiršanu. Vēlā rudenī (1863), strādādams Kauļu birstalā pie paša dēstītiem kociņiem un tiem kailām rokām kašņādams apsnigušo sniegu no saknēm, Juris Alunans bija vārīgi saaukstējies. Nervu kaitei piesitās vēl nikns aknu iekaisums. Juris savārgoja visu ziemu, bet slimība palika jo ļaunāka. Aprīļa sākumā (1864.) slimnieka stāvoklis nedeļa vairs nekādu cerību. Pats Juris jau paredzēja savu miršanu. Līdz pēdējam nāves brīdim viņš uzglabājis pilnu prātu un skaidru saprašanu. 6. (p. j. st. 18.) aprīlī 1864. Juris Alunans beidza šīs zemes dzīvi. Pēc kādām dienām to apbedīja Liel-Vircavas kapos, kilometrus 20 no Jelgavas, kur 20. oktobrī 1902. gadā, uz Jelgavas Lauksaimniecības Biedrības ierosinājumu tam uzcēla pieminekli, ar zīmīgo uzrakstu no Juŗa Alunana atdzejota Horaca dzejoļa:

„Viss jau nevaru mirt: liela no nāves man
Daļa taupīta būs. Pēcāk es pieaugšu,
Slavā augdams jo jauns, kuŗa vis nezudīs,
Kamēr Daugava tek latviešu robežās,
Lankas, druvas arvienu slacinādama pa
Krastiem, pāri kas plūst pilni ar svētību.
Dziesmās, kuŗas papriekš svešas, pa latviski
Dziedāj's, varenī teiks mani, kas pasaules
Virsū biju tik mazs. Nopelņas lepnību
Neej manim vis liegt; Mūza man laipnīga
Galvā vainagu cel, vītu no ozoliem.

Juņa Alunana kapa pieminēklis.

4. Juris Alunans kā dziesminieks, valodnieks, tautsaimnieks.

Juris Alunans kā dziesminieks stāv uz laikmeta slieģšņa starp mūsu veco un jauno dzeju. Viņš met laipu pāri no pirmajiem mūsu liriskās dzejas labākiem pārstāvjiem — no vienkārša Ģirģensona un sasmalcināta formas meistara, kuŗš nogrima cīņā par jaunas dzejas izteiksmi, Kārļa Hugenberģera uz jaunākā laika panākumu bagātiem dzejniekiem Ausekli, Kaudzītes Matīsu, Eduardu Veidenbaumu. Kas mums sešdesmito gadu stāstā ir Juris Neikens, tas liriskā dzejā — Juris Alunans. Abu stils uzskatāmībā un iekšējā apgarotībā rāda spēcīgus māksliniekus, kuŗu talants jau salauž stāvo, smago, mākslinieciskas veidošanas darbam melodiskā ritmā, toreiz vēl nepielaiķoto latviešu rakstu valodu. Šur tur pie šīs valodas, vēstures perspektivā lūķojoties, sastopam vēl zvīņas, šķēķeles, negludumus. Bet darba apgarotība tik liela, ka ne Juri Alunanu, ne Neikenu nevaram atdot aizmirstībai, neizdarīdami ar to robu mūsu rakstniecībai.

Juris Alunans ir meistarīģs atdzeķotāģs. Viņš iet pie tāģdiem cilvēķes izcilus ģariem, kā pie Ģētes, Šillera, Heines, Ūlanda, Birģera, Lenava, Herdera, pie Djerķavina, Pušķina, Źukovska, pie vecmeiķtera Horaca, pie bīķeles, — un mēģina to labāķo, ko viņš tur atrod latvieģiem, atdzeķot latvieģu mēģē. Šie ģari savā valodā izteikuģi dziļas domas daiļā formā, atraduģi jau izķoptu valodu, vai to paģi veidoģuģi, Juris Alunans ģrib savai tautai dot ir vienu, ir otru.

Viņš negrib tautu tikai mācīt, kā to bija darījis Vecais Stenders, pa daļai Hugenberģers un viņu latviešu pēcteči Dünsberģis, Liventāls. Jurim Alunam dzeja ir līdzvērtīga zinātnei un etikai. Tā ir pilntiesīgs elements cilvēka gara atziņu pasaulē. Tamdēļ Juris Alunans raisās valā savā dzejā no tendences, kas laupa dzejai viņas estētisko neatkarību. Viņš atdzejo darbus, kuŗi satura vērtības paši par sevi.

Pirmoreiz viņš dod latvisku māksliniecisku atdzejojumu Ģētes meistarbaladei „Meža tēvs”. Pilnīgi patstāvīgi veidots darbs, tik tuvs vācu oriģinālam un tomēr reizē tik latvisks un īpatnējs. Visi trīs balades elementi: mistika, dramatisms un epika te sakausēti ar radošu mākslinieciska spēku un sniedz kopnoskaņojumā darbu, kuŗu nav vēl pārspējis atdarišanā neviens pats mūsu līriķis. Jau pats virsraksts: „Meža tēvs”, kā tas tiešā tulkojumā pavisam nesaderas ar oriģinālu: „Erlkönig”. Bet ko latvietim šis vārds dotu? Kailu skaņu, neko radniecīgu tautas noslēpumu izmaņas dvēselei. Turpretīm „meža tēvs” sakusa ar lauka māti, ar veļu māti, ar meža māti, un sauca tautas apziņā brīnišķīgus pārdabīgus spēkus, kas iejaucās cilvēka dzīvē un izšķīra viņu likteņus vai nu uz labu, vai ļaunu. Šim mistiskam bārdaiņam „meža tēvam” ir „kronis no zelta”. Ar to atmiņā tiek atburts tautas pasaku ķēniņš. Tālāk seko Juŗa Alunana meklējumi valodas laukā. Viņš atrod laimīgu vārdu no tautas mutes „rotāties” — spēlēšanās no-

zīmē. Vidējā pareizā kārtā nav iekļāvusies partmērā, dzejnieks lietojis tagadnes ģerundiju „rotājot”, bet gleznai vajaga būt īsai, izteicošai. Un tājāk seko Meža tēva vilinājumi. „Meža tēva” māte auž „zelta drāniņas”, viņa meitas puiku „auklēs”, pie mēneša dziedās un „lakstīs”. Pirmoreiz te Juris Alunans ieved dzeiā Dobeles apgabalā labi pazīstamo vārdu: „lakstīties”, arī šeitān no vidējās kārtas, partmērā labad, lietodams darāmo kārtu. Un tad nāk tēva atbilde dēlam, kuŗa uzskatāmības un smagi lauztā vārdu muzikalismā rāda mums Juri Alunanu īsta liriskā meistardarbā un spēkā: „Tik vītoli sirmi tur nošķiebušies”. Šie līkie, sirmie, nošķiebušies vītoli ir daļa no latviešu zemnieku mājas, tie puško tuvāko ceļa gabalu pie mājām, kas ieved olnīcā, tie ir zīme, ka mājas turpat tuvumā. Balades dramatisms priekšpēdējā kvartā sasniedz savu augstāko kāpinājumu. Glāsti, pati vilināšana un solījumi, viss pēdējā sastindzinājumā, un kamēr zēns nāves mokās cīnās, Meža tēvs parāda savu mistiskivelnišķīgo raksturu: viņš paņem zēnu ar varu. „Ar varu tev ņemšu, ja nenāksi pats.” Tas skan jau kategoriski, gluži neatvairami. Nu nāves izsamišumā zēns mulst pēdējos vārdus: „Mans tēvs, ak mans tēvs, nu jau kampj mani šis, Man Meža tēvs ļauna ko padarījis.” Beidzamā kvarta noslēdz īsi un noskaņoti nakts dramu. „Ar šausmām tēvs rumaku aulekšus dzen.” Ar kādu izmaiņu Juris Alunans te izmeklējis zinga apzīmējumam vārdu: „rumaks”. Tas nav jebkuŗš zirgs. Tas ir stallī turēts,

atpūtināts, baņots zirgs, ar kuŗu jāj godībās, sacīkstēs, kad vajadzīgs straujš, izturīgs skrējējs. Kā mainītos gleznas sajūta, ja mēs vārda „rumaks” vietā ieliktu „zīrgu”. To visu apķēris Juris Alunans. No latviešu valodas vārdu pūra viņš mācējis atrast nevien zīmīgākos, bet attiecīgā gleznā arī dzejiskākos vārdus. To spēj tikai asa mākslinieciska sajūta un īsts valodnieka talants, kas iemita arī Jurī Alunanā.

Pie Ģētes un Ūlanda atdzejojumiem visžilbinošāki atmirdz Juŗa Alunana lirika talants. Tās ir Ģētes liriskās miniaturas: „Ģājēja dziesma naktī”: „Kas tu mīti debesīs” un „Kur uz kalniem veŗos”. Tie ir atdzejojumi, kas laimīgi sacenšas ar oriģinalu, tie ir atdzejojumi, kuŗos Juris Alunans līdz šim nav pārspēts. Ja mēs pārmeklējam visu latviešu mākslas liriku līdz Jurim Alunanam, tad nekur neatradīsim ne formas, ne izjūtas ziņā kādu tamlīdzīgu, kuŗu nebojātu laika piepe, vai izteiksmes seklums. Ar šiem piemēriem Juris Alunans nodibinājis sev pirmā mūsu ievērojamā mākslas lirika slavu. Juris Alunans uzvār formu, ne forma viņu — kā tas ir pie Kārļa Hugenberģera. Un kā rotādamies savā formas virtuozitātē, Juris Alunans sadzejo rindas, kuŗas pat tagadējie kailie formas veidotāji labāki nespēs atdarināt:

„Pūti, ziemas vētra, sūti
 Post uz grezno druvu nost!
 Dragā niknumā jo smagā
 Jel, kas tev grib spītēt vēl.

Re, es ziedu redzējs še,
 Kāds cits nava redzēts tāds,
 Nu ar' vētrā vītušu."

Mūsu rakstniecības teorija daudzina Juri Alunanu kā pirmo latviešu zonates meistarū. Šinī lirikas žanrā Juris Alunans sniedzis rindu piemēru, kur asa doma, cīnītāja gars noteiktās formās veidots, sasniedz lielu dzejas spēku un izteiksmes svai-gumu. Tādas zonates kā: „Dzīvība un nāve”, „Lienas acis”, „Rīts”, „Vakars”, „Zoneta ar ra-giem“ un dažas citas nav varējuši aplāt laika pu-tekļi, mēs lasām viņas, apbrīnojam Juŗa Alunana dzejas valodas vingrumu un izteiksmes bagātību. Tāds pat meistars Juris Alunans lirikas miniaturā trioletā. Viņa „Vai atkal še, tu ziedu laiks” tikpat gracioza, tikpat viŗiga un ļautra, kā piemēri no mūsu trioletas labākiem meistariem Krūzas un Pāvila Roziŗa.

Vecā dzeja rēķinājās ar lielā lasītāju vairuma sapraŗanu, interesi un gaumi. Tajā redzamu vietu ieņem fabula, notikums, kā episkās seno tautu pirm-dzejas elements. Dzejā vajaga būt „saturam” un to vienkārŗā tauta meklē notikumā. Saturs pārval-da formu, tā veidojas pēc katras zituācijas apstāk-ļiem, stāstītāja temperamenta, izteiksmes līdzek-ļiem. Tamdēļ vēl astoņpadsmitā gadu simtenī, ka-mēr modernā lielpilsēta rada rafinētus estetiķus, no-tikums, fabula ieņem tik redzamu vietu romaņu un ģermaņu tautu dzejā, tāpat latvieŗu dzejā, kuŗa ga-rīgā ziņā savos sākumos ir atvase no vācu dzejas.

Vecā un Jaunā Stendera, Lundberģa, Hugenberģera, Līventāla, Dūnsberģa dzeja tieši nevien izaugusi no šiem pamatiem, bet uz šiem pamatiem dibinādamās iekarojusi popularitāti sava laika lasītājos. Juris Alunans saņem šo pašu formālo un estētisko mantojumu, tāpēc nav brīnums, ka arī viņš maksā vērtīgus meslus sava laika dzejas tradīcijām un „stāstu dzeja” viņa „dziesmiņās” ieņem ļoti redzamu vietu.

Tādas vērtīgas stāstu dziesmas ir Ūlanda: „Pļāvēja”, Heltija: „Sirmais zemkopis savam dēlam”, Ģētes: „Zvejnieks”, Būrgera „Ķeizars un abats”, Heines: „Divi gvardi,” Kopīša „Rūķi”, Lenava „Trīs indijinieši” un citas, kas liecina, ka arī šo dzejas veidu Juris Alunans, atdarinādams no vācu oriģināla, pratis latviskot, pielaikot latviešu lasītāju saprašānai un interesei.

Ūlanda „Pļāvēja” ir lauku strādnieces traģedija. Tās atdarināšanā Jūris Alunans parāda tādu pat meistarību kā savās labākās zonātēs un īsākos liriskos dzejoļos. Kalpone Marija ir agrī darbā pie siena pļaušanas pļavā. Skopais ciema priekšnieks, iznākdams rīta agrumā strādniekus raudzīt, nevar vien nopriecāties par kalpones čaklumu. Jau dažkārt priekšnieks redzējis savu dēlu tērējājam ar kalponi. Kā pa jokam, kā pakircinādams jaunavas čaklumu, ciema priekšnieks izmet frāzi:

„Paties’, ja trīs dienās tu nopļautu visu šo pļavu, Manu vienīgo dēlu tad varētu nosaukt par savu.”

Marija sen jūt karstu mīlestību sirdī uz ciema

priekšnieka dēlu. Tā bijusi mīlestība bez cerības. Igi tā kvēlojusi jaunavas krūtīs. Šo apslēpto dvēseles moku naktī nu nejaušs gadījums iededzinājis spožu cerības zvaigzni. Pļava ir liela, viena pļāvēja spēkiem to, varbūt, nebūtu iespējams pabeigt nedēļas laikā. Bet mīlestībā rodas div- un trīskārtēji spēki.

Trijās kvartās, lielā dzejas spēkā un brīnišķīgā latviešu valodas atdarinājumā, kuŗš mums atgādina Firekera gleznas un Juŗa Neikena plastiku, Juris Alunans dramatisko kāpinājumu ved strauji uz augšu:

„Lai pusdiena tveicē, lai pļāvēji steidzas ar' ēnā,
Lai dzisina slāpes pie akas un miedziņā nododas
lēnā,
Lai bites pa tvaiku vēl sūc un par ziedīņiem gādā,
Marija, tā nedus, tā līdzī ar bitītēm strādā.
Uz leju riet saule, no baznīcas vakarā zvana,
Gan kaimiņi pasauc: Marija, šai dienai jau gana!
Gan pļāvēji dodas un gani un lopi jau mājās,
Marija, tā izkapti strīķē, pie darba tā stājās.
Jau migla krīt, mēness un zvaigznes mirdz debesu
logā.
Jau smaržu ceļ vāli un lakstīgal' ari jau pogā,
Marija, tā negrib vis austies, tā negrib vis dusēt,
Arvienu tā izkapti cilā un neļauj tai susēt.”

Kad trīs dienas un naktis Marija tā strādājusi, nav brīnums, ka lielā pļava nopļauta un Marija, līdz

nāvei nogurusi, prieka asaras raudādama, tikko var nostāvēt kājās.

„Labu rītu, Marija!“ — pļavā nākdams sveicina priekšnieks. Pat viņš pārsteigts no Marijas darba. To viņš nebij sagaidījis. Pie algas izmaksas viņš, pūrus beņot, uzbērs virsū kādu sieku. Bet — viņš skatās Marijas sejā un ko atceras: — kāzas ar dēlu! „Tu ticēji jokiem, kā rādās, tik aplama viegla, un mīlībā sirdis ir tādas.“ Kā nopļauta Marija bez spēka sašļūk sēkā. Viņas miesas spēkus uzturēja dvēseles spēki. Tagad tie ari salauzti. Un Marija galīgi sabrūk. Kas viņai paliek no dzīves, tā ir ēna, tā nav vairs dzīve.

Juris Alunans auga uz laukiem, pats strādāja lauku darbus, pats labi zināja darba tehniku. Tamdēļ viņš pakāpi pa pakāpei prot attēlot siena pļaujas gaitu un tur, kur nedzejnieks darbus attēlodams lieto lappuses (sal. J. Romaņa pazīstamo: „Sienā braukšana“, Austrumā 1889. 1458. l. p.), Juris Alunans iztiek ar rindu. Nāk pusdienas laiks, pļāvēji iet ēnā, iet nodzerties pie akas, iet diendusā — parastā darbu gaita vasarā uz laukiem. Tad vakara glezna — un īpaši — vīstošās zāles smarža vālā. Meistariski pedantiski Juris Alunans te novērojis pat tādu sīkumu, kā zāles vīšanu. To nejut nekad vēl pirmā dienā. Un tad šie termini technicus: vālus gāž, izkapti cilā, striķē, neļauj tai susēt, nakti kā dienu sviedros mirkst, sirds ģībdama tirpst, salīgst sēkā, migla krīt, siens smaržo, mēness un zvaigznes mirdz debesu logā, lakstīgala pogā — tas

ir cēliens no mūsu tautas dzīves un svešas dzejas darbu iedarināt tādā latviešu tautas dzīvei un garam tuvā tērpā un gleznās spēj nevien tikai dzejnieks, bet gan tāds, kas nācis no tautas vidus.

Lielu dramatisma kāpinājumu sasniedz no Kenera atdzejotā: „Zobina dziesma” (Teodors Keners, pazīstams vācu lirīķis, kas iespaidojis arī Pūmpuru jaunībā, populārs ar dzejoļu krājumu: „Lira un zobins” („Leier und Schwert”), dzimis 1791, kritis kaujā pie Gadebušas 26. augustā 1813, īsi pirms nāves uzrakstīdams šo „Zobina dziesmu”). Tulko-tājam te vispirms pienācās pārvarēt valodas grūtības. Vācu „Schwert” — kārtas zipā labāk pielai-kojas „līgava!”, turpretīm latviešu „zobins” ne lab-prāt ļaujas ģērbties brūtes svārkos. Ar dzejoļa sa-vilkto formu un disticha atskaņām Juris Alunans sa-mērā sekmīgi tiek galā un dažas kvartas īsti spēcī-gas, kā piem.:

„Pret rītiem kvēlēt sākot,
Mūs taure sauc, lai nākot;
Kad lielgabali brēks,
Tad brūti rokās slēgs. Urrā!

Vai vēl:

„Uz kāzām, stiprinieki!
Uz kāzām, zirdzinieki!
Ja sirds jums iesiltu,
Tad ņemiet līgavu!”

Šī paša dzejoļa atdzejojums norāda, ka Juris Alunans mīlojis lirikā dramatismu un spējis to at-

darināt latviskā veidojumā. To pašu redzējām „Pļāvējā”, attēlojot viņas dvēseles ciešanas. Dzīvi šo dramatismu izjūtam pēc Heines atdzejotā dzejoli: „Laura”, kuŗš sākas ar popularo strofu: „Es nezinu mūžam, kā labad es skumīgs esmu tāds!” Šis Juŗa Alunana atdzejojums vēsturē piemināms vēl tamdēļ, ka devis iemeslu radīt vārdu „jaunlatvieši”. Tā nosauca sešdesmitos gados pagājušā gadusimtenī jauno paaudzi, kuŗa, ar Kr. Valdemāru, Juri Alunanu un Kriŗjāni Āaronu priekŗgalā pati atzinās par latvieŗiem un cīnījās par latvieŗu tautas politiskām un ekonomiskām tiesībām. Dzejoļa: „Laura” autoru vācu dzejnieku Heinrichu Heini, viņa revolucionāro centienu dēļ, vāci dēvēja par „jaunvācieti”. Uz šīs līdzības pamata mācītājs Braŗe, kas vācu nedēļas laikrakstā „Inland” apsprieda Juŗa Alunana „dziesmiņas” un seviŗķi jau pieminēto „Lauras” tulkojumu, apzīmēja Juri Alunanu, viņa jaunā virziena dēļ, par „jaunlatvieti”. Tā lietots polemikās un aviŗu rakstos „jaunlatvieŗu” vārds pārgāja tautas mutē un ieviesās kā apzīmējums visam tam gara virzienam, kuŗš latvieŗu tautu noveda pie nacionālās atmodas.

Bez mistiskā un traŗģiskā elementa Juŗa Alunana dzejā sastopam arī humoru. Tāds dzejolis ir „Skroderā dūŗa”. Jauns mednieks ŗauj, ka braikŗķ vien mājas galā. Tas medī zvirbulēnus. „Div’ zvirbuli, viens skroders, tie krīt no ŗāviena.” Un gala rezultats: „No skrotīm putni kārŗās, aiz bailēm skroderis; tie iekrīt zirŗu starŗās, un dziļā zveŗŗē

šis." Zociali akordi humorā iejaucas dzejolī „Junkurs un zemnieks”. Zemnieks žēlojas junkuram, ka junkura govi nokodis zemnieka māju suns. Junkurs brēc dusmās: „Tev, lempi, trīsdesmit rubļus nospriežam, kas tūlīt tev ir jāaizmaksā; tā ir pēc likumiem tā taksa”. Bet zemnieks vaļšķis. Viņam vajadzīgs tikai junkura spriedums. Aiz ausīm kasīdams zemnieks saka: „Ak, žēlīgs kungs, jel klausieties! tāds posts gan otrādi ir gadījies: mans lops no jūsu suņa kots.” Bet kāds nu junkura spriedums. „Ja, zemnieks, tā ir cita lieta.” Šis dzejolis sevišķi Kurzemē ir plaši pazīstams. Vēl deviņdesmitos gados uz laukiem attiecīgā atgadījumā Alunana perifrāze pilnīgi bij kļuvusi par tautas parunu: „Ja, zemnieks, tā ir cita lieta.”

Dzirkstošā humorā un asprātībā Juris Alunans atdzejojis Būrgera pazīstamo dzejoli: „Keizars un abats”. Keizars salst un svīst kara nometnē karu vezdams, kamēr abats baņojas un dzīvo brangu dzīvi, kā mēness tam seja un vēders tāds, ka to „neapkams tēviņi trīs”. Keizars nu meklē ar abatu ķildu. Viņš uzdod tam atbildēt uz trim jautājumiem: cik dārgi par viņu pašu, keizaru, varētu maksāt, cik ātri zirgā viņš apjātu pasauli, un, pēdīgi, ko viņš godību dienā domās? Ja abats uz šiem jautājumiem nespēs atbildēt, tad viņu atcels no garīdznieka amatu un kaunam liks vest uz krača, asti par iemauktiem rokā tirot. Abats nu lauza galvu, ko keizaram atbildēt. Viņš paliek izdilis, sašļucis un bāls vaigā. Vientulībā un domās staigādams,

abats sastop aitu ganu Ansi Lābenu. Izsamisis abats griežas pie aitu gana. „Ak, mīlais Ans' Lāben, man pirkstus būs sūkāt, pats ķeizars labprāt man aiz ausīm grib plūkāt, trīs riekstus uz zobiem man devis, ak post! Ko laikam pats belcebuls nevarēs kost.” Tad abats pastāsta grūtos uzdevumus, bet aitu gans smejas vien. Tas nav nekas. Viņš grib atbildēt abata vietā. Nolikta dienā abi pārgērbjas ar uzvalkiem un Ansis Lābens dodas uz ķeizara galmu. Uz pirmā jautājuma: cik viņš, ķeizars, dārgs, Lābens atbild: „Ja Kristus bij pārdots par trīsdesmit grašiem, lai divdesmit deviņus dod par jums pašiem.” Cik ilgā laikā ķeizars apjātu zemi? „Ja saulītei lecot jūs seglojši jājiet, tad līdzī vien iedam' nekur neapstājiet, no tiesas, mans goda vārds ķilām lai teikts. viss divdesmit četrās stundās vien beigts.” Uz pēdējo jautājumu, ko ķeizars pašlaik domā, Lābens saka, ka viņš domājot, ka viņa priekšā abats, bet esot tikai tā gans Lābens. — Kā algu par savu attapību Lābens izlūdzās abata apžēlošanu.

Dažkārt Juŗa Alunana humors pāriet zatirā. Kad Jurim Alunanam jārūnā par nacionāliem centieniem par latviešu valodas cieņu, par tautas pašlepnumu, par savas tautības noliedzējiem, tad viņa smieklī pāriet īgnumā un dūsmās pret visiem, kas vājina un tumšo tautas nacionālo apziņu, kas kaudnās runāt latviešu valodu, kas lišķē un pieglaimojas zemes varenajiem. Praviēša garā tad Juris Alunans var sacīt par sevi un savu dzeju: Ko raksti, dziedātājs! Es liesmās didu to spalv' uz sav' un savas

tautas kaunu, kas savu brīvību sev neizkaŗo! — Un redzēdams sava laika netaisno dzīves iekārŗu, kad muižnieks nesodīt varēja zemniekam nodarīt pārestību, kad zemnieka sūdzība tiesās palika bez panākumiem, Juris Alunans ar rūgtumu tādām atgādina bībeles vārdus: „Tie treknie uz vien' roku dodas.” (Dzejols: „Biedŗi”).

Savā dzejā Juris Alunans nerunā tieši ar motīviem un spriedumiem, bet bieŗi ar gleznu un tēlu palīdzību liek atminēt kādu domu, kādu atziņu, ieliek vienkāršos jēdzienos kādu dziļāku, plašāki aptveramu ideju. Tā Juŗa Alunana dzejā izaug zimbolisms. Juris Alunans apdzied rīŗu (zonatē „Rīŗs”). Divās četrriņdās dzejnieks uzbuŗ mums brīnišķīgu pavasaŗa rīŗu. Tad viņš vēsta, ka „vēji remdeni no austriem vēda”, — tā nav tikai dabas glezna, bet norādījums arī uz to, ka pie Krievijas politikas, pie deviņpadsmitā gadusimteŗu reformām senā muižniecības vara Baltijā tiek mīkstināta, Baltijas tautībām rodas iespēja, izkopt savu kulturelo dzīvi. Beidzamā tercīnā zimbolisms izskan jau skaidri un nepārprotami: „Latvieŗi, uz jums ar' rīŗs jau gaida.” Šis „rīŗs” ir latvieŗu nacionalās atmodas pirmais laikmets. Jauni laika uzdevumi kulturelā un sabiedriskā laukā latvieŗiem stāv priekšā, jaunās dzīves rīŗs aicina tos izpildīt. Šie jauna laika uzdevumi, šie atsevišķa cilvēka pienākumi pret tautu un tēvu zemi ir tad tie „veselie graudi” („Dziesma no čeķu valodas”), kuŗus zemē sējot nespēsīm izskaitīt „zelta kvieŗu krājumus”. Bet līdzās šiem nopietniem sē-

jējiem Juris Alunans redz arī citus, tie ir tādi, kas plātās tukšiem vārdiem, kas gan daudzina tautības vārdu, bet ne ar savām zināšanām un grību ne spēj, ne var ko strādāt tautas kulturas darba laukā. Tādus Juris Alunans skarbi pazudina, ka tie, tāpat kā pelus, vējam plosoties, zudīs no ļaužu piemiņas.

Tautas atjaunošana nacionalā kulturas darbā un cilvēcīgā pašcieņā ir tā doma, kas izskan cauri Juŗa Alunana krietnākiem, popularākiem dzejoļiem.

Pēc tiem principiem, kas kā valdošie izpaužas Juŗa Alunana tulkotā un atdarinātā dzejā (nacionalisms, socialā taisnība, vienlīdzīgas cilvēcības tiesības), pēc tām idejām, kas apstaro Juŗa Alunana domu pasauli, pēc tiem mērķiem, kas iekarsē Juri Alunanu viņa garīgās cīņās, Juri Alunanu vāram apzīmēt par mūsu nacionalās dzejas nodibinātāju un spēcīgu izpaudēju. Ne patētiskā jūsmā, bet asprātīgā, pārlicinošā domā izpaužas Juŗa Alunana dzejas kodols un daļums, Tāpēc viņa liriku pieskaitām domu lirikai.

Zimboliem, tēliem, līdzībām, ar humoru un zāturu, ar sajūsmu un aizrautību Juris Alunans runā par sava laika uzdevumiem, kurus vispirmā kārtā viņš redz tautas nacionalās apziņas izkopšanā un noskaidrošanā, nosoda un nievā šīs nacionalās apziņas pretiniekus un tautas izglītības kavētājus, iesilda remdenos, iedrošina šaubīgos un bailīgos. Skaidri liriskus dzejoļus sastopam pie Juŗa Alunana vai nu prātnieciskā garā (zoneta: „Dzīvība un nāve”), vai

sēri-drūmā noskaņā, kā atdzejojumi: „Kapsēta, tur kalna galā”, „Gājēja dziesma naktī” un citi.

Ne mazāk kā dzejnieks, Juris Alunans ievērojams kā pirmais cellozīvis mūsu dzejas valodas izkopšanā un vārdu atvasināšanā. Šinī ziņā Juŗa Alunana nopelni nav vēl pietiekoši novērtēti. Pirmais vēstures taisna soŗa lomā te stāties valodnieks K. Mūlenbachs, kuŗam bij nācis rokā kāds plašāks Juŗa Alunana vārdu saraksts, kas ilgāku laiku bija glabāties Kronvalda Atta papīros. (Sal. K. Mūlenbacha „Par kādu Juŗa Alunana vēl neiespiestu rakstu.”) Mūsu ievērojamais valodnieks priecāt priecājas par Juŗa Alunana tādiem darinātiem vārdiem, kā: atkārtot, austuve, balvot, burtinieks, darbinieks, darbināt, desinieks, eja, izdzimums, namdaris, saeima, valdons, vienība, vienvaldība, veltuve, ceļot. No Juŗa Alunana vārdu saraksta redzams, ka Juris Alunans sevišķi daudz vārdu atvasinājis no mums radniecīgas leišu valodas, otrkārt no tā paša redzams, ka par daudziem augšminētiem vārdiem, par kuŗu izcelšanos bijām neziņā, patiesībā mums jādod gods Jurim Alunanam, kā šo vārdu radītājam. No šī paša manuskripta noskaidrojies, ka vē ds „veikals”, par kuŗa darinātāju vispār uzskata Kronvaldu, ņemts no Juŗa Alunana, un tas šo vārdu lietojis jau „Pēterburgas Avizēs”, pirms Kronvalds bij sācis uzstāties par latviešu valodas kuplinātāju.

Uz jautājumu: vai mums nav vienalga, kādu valodniecības virzienu piekopies Juris Alunans, kādu Kronvalds, un kuŗš no viņiem kādus vārdus atvasi-

nājis, K. Mülenbachs jau uzrādītā rakstā atbild: „Ja starp tā domātājiem atradīsies cilvēki, kam krūtīs nav svešas pateicības jūtas pret tiem, kas mums ko labu dara, tad to gan varēsīm viegli pārlicināt par tādas vienaldzības nepareizību. Vai tad tie mums nekā nav laba darījuši, kas mums devuši iespēju tagad viegli un vienkārši izteikties, kur bez viņu pūliņiem mums būtu jāstostās un jābakstās? Un ar pāris piemēriem — atkārtot un ceļot — K. Mülenbachs, atsaukdamies uz mūsu valodas vēsturisko attīstības gaitu, pierāda, cik liela atzinība piekrīt Jurim Alunanam par šo vārdu radišanu. Ja kāds varbūt teiktu: „Vai tad tā kāda grūta lieta, darināt tik vienkāršus vārdus kā ceļot, atkārtot; to jau ikviens var.” Tam K. Mülenbachs atbild: „Kas tā sacītu, tas J. Alunanam par godu neapzinādamies dziedātu visjaukāko slavas dziesmu; jo jaunvārdi, kas ar savu vienkāršību pieglaužas no pirmā acurmirļa tautas valodas apziņai, ir valodas kuplinājumu rotas.” („Druva”, 1912. 825. l. p.)

Jāpiemin arī Juŗa Alunana nopelni vārdu atvasināšanā, īpaši ar galotni -ana, -nieks un -nīca. Tādi vārdi kā mazgātava, ceptava, dzertava, kā — maiznieks, galdnieks, ratnieks, kā — ķieģelnīce, siltumnīce, ķēvnīce, iesalnīce — Juŗa Alunana darinājumu rotas. Viņš atsvabina no vācietības vāžām mūsu ģeogrāfisko terminoloģiju — agrākās englanderu zemes vietā stājas Anglija, spranču zemes vietā — Francija, englendera, estreiķera, riera vietā — anglis, austrietis, romietis un t. t.

Juris Alunans ievēd latīņu burtu lietošanu, atmet „h” kā gaŗuma zīmī, čupu burtu ž, š, č, dž apzīmēšanai ievēd āķīti augšā un t. t., tā kā Juri Alunanu mums pienāksies ieskatīt kā mūsu tagadējās pareizrakstības pirmo celmlauzi. Tāpat Juris Alunans nodibinājis mūsu gada mēnešu tagadējos nosaukumus.

Par Juri Alunanu kā valodnieku R. Kļaustiņš savā Juŗa Alunana dzīves aprakstā nodod šādu noslēgumu: „Valodniecībā Alunans liels radošs gars, kas nodibinājis galīgi mūsu tagadējās kulturas valodu. Ja pie šā lielā pamata nopelna pieliekam vēl piecdesmitos gados izvesto ģeografisko nosaukumu reformu (kopā ar E. Dūnsbergi), tad nopratīsim, ka viņa nopelni nav diezgan atzīstami, nedz slavēt beidzami.” (Juŗa Alunana raksti, I. daļa, 43. l. p.)

Pa daļai Valdemāra iespaidots, pa daļai aizraudamies ar sava laika sabiedriskiem centieniem, Juris Alunans vēlāk atmēta savu īsto darba lauku dzeju, kuŗai tik karsti bija nodevies kā ģimnazists un pirmajos studenta gados, un nodevās publicistikai. Te viņš raksta par seno latviešu mitoloģiju, valodu, parašām, izplatīdams tā dažas vēsturiskas ziņas par seniem latviešu dieviem, kuŗas tagadnes zinātnes gaismā vairs neiztur stingru kritiku. Bet pāvisam iznīcināt seno latviešu dievu kultu, kā to pēc Maskavas studenta Jāņa Jansona parauga dara daži mitoloģi un etnografi, ir pārsteidzīgs darbs, un nostādīt latviešus pilnīgi bez kādas garīgas kultūras, kamēr pie viņu radu ciltīm, kā leišiem un sen-

prūšiem ir pastāvējis zinātniski pierādams dievu kults, ir tikpat pretzinātnisks, cik apšaubāms darbs. Ja senie latvieši, kā to savos pētījumos pierāda agr. Mazvērsīts, jau varēja lepoties ar augstu lauksaimniecības un lopkopības kulturu, tad viņu gara pasauli pavisam iznīcināt un pielīdzināt mežoniem gan nevarēsīm. Līdzšinējie archeoloģiskie pētījumi šo ieskatu tikai apstiprina. Jāaizrāda, ka no Juŗa Alunana mitoloģiskiem rakstiem visvairāk iespaidots savā dzejā Auseklis.

Juŗa Alunana tautsaimnieciskiem rakstiem tagad tikai vēsturiska nozīme — kā savā laikā liederīgām grāmatiņām, kas latviešus iepazīstināja ar pirmiem tautsaimniecības jēdzieniem, īpaši uzsvērdams kopdarbības nozīmi, un norādīdams uz vispārīgu labumu, kas savā darbā jāmeklē arī individam. „Latvieši,“ — saka Juris Alunans („Tautsaimniecība”, iznāca pēc Alunana nāves 1867.) „katrs tikai priekš sevis dzīvo; viņi vēl nav atzinuši, ka, ja pats mazais zariņš pie koka pūst, tūliņ viss koks pūst, un ka, ja viss koks nokalst, arī katram zariņam līdzī jācieš un līdzī jānokalst.” Kā priekšzīmi Juris Alunans norāda angļus: „Angļi savu laimi atrod tautas laimē, viens priekš visiem un visi priekš viena rūpējas. Tāpēc angļi ir slavēti un varenā tauta; tāpēc katrs anglis, starp svešniekiem būdams, jūtas tik drošs, kā savā tēvu zemē būdams, jo viņš labi zina, ka pārestību, kas viņam notiek, visi angļi tūliņ ierauga par pārestību, kas visiem angļiem notikusi.” Atcerēdamies Juŗa Alunana žurnalista

rakstus, godam minēsim Juri Alunanu kā mūsu tautas sabiedrīsku audzinātāju un skubinātāju uz kopdarbību un tautas kopības interešu noskaidrotāju.

Avoti.

Juŗa Alunana Kopoti Raksti Gulbja „Univerzālās Bibliotekas” izdevumā; Adolfa Alunana „Juŗa Alunana dzīve”, Jelgavā, 1910.; Antona — „Juris Alunans un viņa kulturelie centieni”, Izgl. B. Gada-grāmata IV.; K. Mūlenbacha — „Par kādu Juŗa Alunana vēl neiespiestu rakstu”, „Druvā”, 1912. un citi šinī biogrāfijā jau minēti darbi.

Piezīme. Juŗa Alunana vārda rakstība te pieņemta pēc jaunākā laikā lieltota parauga, neatkarīgi no autora rakstības. Lt.

Juṛa Alunana rakstu izlase.

Jays Almanac for the Year 1850.

Dzejas.

Līgas svētki.

Līgasmas līgo līgaviņas,
Līgo kalnos, līgo lejās,
Līgo laukos, līgo zvejās,
Līgo labās jaukās ziņās,
Līgo laimīgas aizvienu,
Līgo sākot Līgas dienu
Līdz pat saulei lecot kalnos.
Lūk, kā deg pa augšām liesmas!
Līgsma dzīvo Līgas saima.
Laipna mielo viņu laima:
Lejās, kalnos atskan dziesmas,
Lieli, mazi klaigā, saukā,
Laužas, lēkā, līgo laukā,
Līdz pat saulei lecot kalnos.

Trioleta.

Vai atkal še, tu ziedu laiks?
Lūk, mežus, laukus grezno plaukums!
Lūk, visas malas pilda jaukums!
Vai atkal še, tu ziedu laiks?
Tā tevīm atnākot man krūtīs
Gan mīlestības priekus sūtīs?
Vai atkal še, tu ziedu laiks?

Zilās pavasara acis.

Zilās pavasara acis
 Jau no zāles ārā spīd:
 Tās ir neaizmirstelītes,
 Ko es gribu pušķī vīt.
 Šo to domāju tās plūkdams,
 Un tās domas, ko es ciet'
 Skumjā sirdī slēpdams slēpju,
 Lakstīgala skaņi dzied.
 Manas domas vien tā pogo,
 Dzied tik skaļi, ka viss skan;
 Tā tad manus noslēpumus
 Lauks un mežs un pļava man'.

Zoneta.

Kāds vilnis teica dziļi jūras spaidā:
 Ak, kāda laime maniem brāļiem zēle,
 Kas augšā mirdzēdami jautri spēlē,
 Ir es kam neesmu, kur gaisma smaida.
 Ko lūdzies bij, to pavilkt neuzgaida!
 No tumsības viņš sevi ārā cēle,
 Bet tikko aizsniedza to saules kvēle,
 Viņš krastā gāzies mira lielā vaidā.
 Ar likteni kaut visi mierā būtu,
 Kas klusi dzīvo nepazītā ciltī,
 Un neiesāk ar jūru karu grūtu.
 Kaut tie no spožuma vis nepievilti,
 Jel nedzītos, ka pašā augšā kļūtu,
 Kur tie no vēja mesti tiek uz smilti.

Zoneta ar ragiem.

Ko kalējs kaldini? Mēs dzelžus kaļam!
 Tu dzelžos pats sev' liksi, pirms to ģiedi!
 Ko zemnieks ar'? Lai augļiem laukos ziedi!
 Tev ērkšķi būs, bet labums citu staļļam.
 Ko mednieks glūn? Stirnu šaut pagalam!
 Gan trenkās jūs kā stirnu dzen un briedi!
 Ko, zvejnieks, tu ar tīklu zivis biedi?
 Kas jūs no nāves tīkliem taisīs valām!
 Pie krūts ko zīdi, māte? Zēnus zīdu!
 Nu kā, lai savai tēvu zemei ļaunu
 Tie darīdami ienaidniekus baŗo.
 Ko raksti, dziedātājs? Es liesmās dīdu
 To spalv' uz sav' un savas tautas kaunu,
 Kas savu brīvību sev neizkaŗo.

Vācinātājiem.

Uz kuŗieni jūs, latvieši, nu skreita,
 Ka tagad nepaklausiet vairs neviena,
 It kā jums citur austu zelta diena?
 Nostājaties, atpūšaties, tad eita!
 Jums pašiem mājās slavējama meita,
 Ko allaž turēdami labā cienā
 Jūs dzīvosiet pie medus un pie piena,
 Lai viņai ari nava lepna kleita.
 Bet jūs pēc vācu valodas nu leciat,
 No pašu mukdami, kā viņa kostu,
 Jūs spožumam kā bērni pakaļ teciet.

Jūs savu sviezdami tik aplam nostu,
 Ne mantību, ne godu neiepreciet,
 Bet tikai pazušanu vien un postu.

Rīts.

Blāzmas klēpī saule riet it klusa,
 Riet un jauki rožaiņi tai stari
 Spīd ar brangumu, kā kokiem zari,
 Lankām puķes mirdz tik svētā dusā.
 Pirms vēl rasa nost no zemes susa,
 Gavilējot ceļas putnu bari,
 Un tad, sveicot rītu, dzied par vari
 Mēlēm, kas vairs slavēt nepiekusa.
 Vēji remdeni no austriem vēda;
 Visa radība nu jūkstas; smaida,
 Jo tai zudusi ikkatra bēda.
 Latvieši, uz jums ar' rīts jau gaida;
 Dziedātāji jūsu starpā modas,
 Un ir prātnieki pie jums nu rodas.

Vakars.

Laipna saule norietot vēl smaida,
 Zeltīdama mežus, laukus, pļavas.
 Jau ar ziediem bites steidzas dravās,
 Un ir gani lopus mājās raida.
 Kamēr pašauļ uz dušu gaida,
 Lakstīgala skaņi dzied nu savas
 Dziesmas pogodama zaļās kļavās,
 Ka ikvienam aizmirsta ir vaida.

Zudušas nu naktij visas briesmas,
 Līgsmību ar priekiem sirdī jūtu,
 Un iekš savas iekšas degam liesmas.
 Kaut es patikams un mīlīgs kļūtu,
 Tā kā lakstīgala savās dziesmās,
 Daudz par ķēniņu jo laimīgs būtu.

Dzīvība un nāve.

Es dzirdēju pa kreisai kalna galā,
 Kā žēli dziedāja; tur cilvēks grima,
 No pazīstamiem šķīries tumšā alā,
 Jo zvans it gauži skanēdams nu dima.
 Un atkal redzēju, ka otrā malā,
 Mazs bērniņš, kam kā taurenim tik dzima
 Šīs dzīves prieki, līgsmojās bez gala;
 Cits zvans, to sveikdams, līgot nenorima.
 Ikviens tik svētu mieru sirdī manās,
 Pa zedziedu it rāmi lopi ganās,
 Kā Dievu lūgdamās ir egles klanās,
 Un ka nu abi zvani skanēt mītās,
 Man skanējums jo jauks viens dzirdams šķītās
 Lūk, dzīvība un nāve vienkop sitās!

Ceļnieks.

Ar spieķi iekš rokas, aiz cepures zieds,
 No gājēja viena pa zemēm ceļš iets.
 Viņš pilsētas redz un viņš ciemiņus sveic,
 Bet projām tam jāiet, viņš tālāki steidz.

Viņš puķes redz ceļmalī augošas daudz,
 Tām ceļinieks klusīnām gaŗām šmauc,
 Tik saldi tās oŗ un tik brangi tās zied,
 Bet projām tam vajaga tāļāki iet.
 Uz klintīm tur namu viņš taisītu redz,
 Ko koki jo kupli ar zaļumu sedz:
 Tam ļoti tur patīk, tam nesās tur sirds,
 Bet tāļāk viņš steidzas no dzimtenes šķirts.
 Un līgava līpna, tā bildina to:
 „Sveiks, ceļinieks mīlais, še piemājo!”
 Tā acīs tam rauga, viņš roku tai spieŗ,
 Bet projām tam jāiet, to tāļāki spieŗ.
 Tam dzīvība priekus daždaŗākus sniedz,
 Līdz liktenis kājai uz priekŗu iet liedz;
 Viņš stāv nu pie kapa un apgrieŗas vēl,
 Ka laimu maz baudīŗs, tas viņam ir ŷēl.

Gājēja dziesma naktī.

Kas tu mīti debesīs,
 Vaimanas un sāpes remdi,
 Tam, kas vairāk novārdzis,
 Vairāk atspīrgŗšanas dzemdī,
 Ak, cik prāts man nepiekusa!
 Ko līdz prieks un pūlīņŗ grūts.
 Salda dusa,
 Nāc, ak nāc iekŗ manas krūts.

(Gēte.)

Gājēja dziesma naktī.

Kur uz kalniem veļos,
 Viss dus,
 Viss koka ceros
 Ira kluss,
 Tik mierīgi!
 Vairs nedzied vis putniņu bari.
 Gaidi tu ari,
 Drīz dusēsi.

(Gēte.)

Kapsēta.

Kapsēta tur kalna galā
 Noskatās uz lejas viet',
 Apakšā pie upes, malā
 Gana puisēns jautri dzied.
 Žēli, žēli kalnā zvana,
 Gauži raud pēc miroņa;
 Klusa paliek ligošana,
 Un zēns klausās apakšā.

Kapsētā reiz guldīts kļūsi,
 Kas še līgsmi dzīvoja;
 Gana puisī! gana puisī!
 Tev ar' dziedās kalniņā.

(Ūlands.)

Laika soļi.

Laiks spēŗ soļus trejādus:
 Gausi velkas nākamība,
 Prom kā vējš bēg tagadība,
 Pagājums stāv mūžam kluss.
 (Šillers.)

Dziesma no čechu valodas.

Nevis slinkojot un pūstot
 Tautu labā godā ceļ,
 Ne pie prāta gaismas kļūstot,
 Tauta zied un tauta zeļ.

Ja ikviens tik zemē sētu
 Vienu graudu veselu,
 Kas tad izskaitīt gan spētu
 Zelta kviešu krājumu.

Bet kas lielīdamies pārdot
 Ved uz tirgu pelavas,
 Tas, kā pelus vējam ārdot,
 Zūd no ļaužu piemiņas.

Laura.

Es nezinu mūžam kālabad,
 Es skumīgs esmu tāds!
 Sev pasaku vecu glabāt,
 Uz to vien nesās prāts.

Vēss vakars krēslībā sedzies,
 Un klus' tek Daugava;
 Tas kalna gals liesmās dedzies
 Mirdz saules spožumā

Tur jumprava jo skaista
 Sēž augšā brīnišķi;
 Tur zibošā zeltā saista
 Sev matus zeltainus šī.
 Tos sukā ar zeltainu ķemmi,
 Un uzdzied dziesmiņu,
 Kas brīnišķi skan uz zemi
 Ar varenu meldiju.

Tas laivniekam laivā iekšā
 Ar žēlabām sirdi spiež;
 Viņš neredz, kur klintis priekšā,
 Viņš acis uz augšu vien griež.
 Man šķiet, ka tur laiviņā šaurā
 Nu laivinieks postā vēl ies,
 Un dziedādama to Laura
 Būs darij'se paties'.

(Heine.)

Meža tēvs.

Kas jāj un kas steidz tur pa nakti tik vēl?
 Kāds tēvs, un pie krūtīm tas spiež savu dēl'.
 Viņš acis no maziņā negriež nekur,
 Viņš cieti un siltu uz rokām to tur.

„Mans dēls, kam tik bailīgs tu ģīmi nu klāj?”
 „„Mans tēvs, re, kur Meža tēvs bārdzains man māj,
 Re, kronis no zelta tam galvu apsedz.””
 „Mans dēls, tavas acis tik miglu vien redz.”
 „„„Tu, puisēniņ’, nāc uz šo malu man līdz,
 Ar mani tev rotājot paliks īss brīd’s;
 Pie manis te puķes daždažādas lauz,
 Mana māte no zelta man drāniņas auž.”””
 „„Mans tēvs, ak mans tēvs, vai tu nedzirdi gan,
 Ko Meža tēvs klusiņām apsola man?””
 „Jel esi, jel palieci mierīgs, mans zēns;
 Pa sausajām lapām vējš čabina lēns.”
 „„„Tu bērniņ, vai dzīvot pie manis tev tiks?
 Manas meitas tev’ auklēt nekad neapniks:
 Pie mēneša dziedāt un lakstīt tās sāk,
 Tās dziedās un lakstīs, līdz miegs tevīm nāk.”””
 „„Mans tēvs, ak mans tēvs, nu jel paskaties nost,
 Kur Meža tēvs rādās ar meitām pa post’!””
 „Mans dēls, es gan visu to redzu, paties’,
 Tik vītoli sirmi tur nošķiebušies.”
 „„„Man patīk tavs ģīm’s un tavs raženais skats,
 Ar varu tev’ ņemšu, ja nenāksi pats.”””
 „„Mans tēvs, ak mans tēvs, nu jau kampj mani šis,
 Man Meža tēvs ļauna ko padarījis.””
 Ar šausmām tēvs rumaku aulekšus dzen;
 Uz rokām tur mazo, kas vaidēdams sten.
 Viņš tikko pie mājām vēl piesteigties var,
 Uz rokām jau maziņais nomiris ar’.

(Ģēte.)

Pļāvēja.

„Labu rītu, Marija! tik agri tu čakla jau kusti?
 Tev teicamai kalponei mīlībā darbs ir par lusti.
 Paties', ja trīs dienās tu nopļautu visu šo pļavu,
 Manu vienīgo dēlu tad varētu nosaukt par savu.”
 Tā bagātais priekšnieks teicis, tas priekus tai sūtis.
 Marija, cik vareni tai sirds pukst mīlošās krūtīs!
 Tā jaunu, tā spēcīgu dzīvību sajūt sev miesās,
 Kā izkapti cilā, kā vālas tā gāž un no tiesas!
 Lai pusdienu tveicē, lai pļāvēji steidzas ar' ēnā,
 Lai dzisina slāpes pie akas un miedziņā nodusas lēnā,
 Lai bites pa tvaiku vēl sūc un par ziedīņiem gādā,
 Marija, tā nedus, tā līdz ar bitītēm strādā.
 Uz leju riet saule, no baznīcas vakarā zvana,
 Gan kaimiņi pasauc: „Marija, šai dienai ir gana!”
 Gan pļāvēji dodas un gani un lopi jau mājās,
 Marija, tā izkapti strīķē, pie darba tā stājās.
 Jau migla krīt, mēness un zvaigznes mirdz debesu
 logā,
 Jau smaržu ceļ vāli, un lakstīgal' ari jau pogā,
 Marija, tā negrib vis austies, tā negrib vis dusēt,
 Arvienu tā izkapti cilā un neļauj tai susēt.
 Joprojām tā nakti kā dienu pa sviedriem vien mirk-
 stot,
 Tā mīlībā strādā no līgsmīgām cerībām spīrgstot;
 Re, trešu reiz saulītei lecot viss pastrādāts ira,
 Marija nu stāv, un tai līgsmīgas asaras bira.
 „Labu rītu, Marija, ko redzu! ak pūliņu sūru!
 Viss nopļauts! Gan vērā to likšu, kad došu tev
 pūru:

Bet kāzas ar dēlu — tu ticēji jokiem, kā rādās.
 Tik aplama viegla, un mīlībā sirdis ir tādas.”
 To sacījis tālāk viņš iet, bet Marijai bez spēka
 Sirds ģibdama tirpst, un tā pāršļauku saļima sēkā.
 Bez jūtas, bez jēgas, bez balss un ar vaigiem it bāliem,
 Tā viņu, to plāvēju, atrada tur uz tiem vāliem.
 Tā viņa tik mēma vēl dzīvo no gada uz gadu,
 Un lāsīte medus, ar to tik šī atgaiņā badu.
 Jel gatavu turiet tai kapu viszaļākā plavā!
 Tik mīlības pilnas, kā viņa, vairs plāvējas nava.
 (Ūlands.)

Mūzai.

Pastāvīgāka vēl slava par tēraudu,
 Daudz par kalniem, kas sniedz debesis, augstāka;
 Postīdams to nedz laiks nīcināt neiespēj,
 Nedz ar' ziemeļu vējš, nedz neizskaitāmos
 Gados ejama virkts, mūžība pati nē,
 Viss jau nevaru mirt; liela no nāves man
 Daļa taupīta būs. Pēcāk es pieaugšu,
 Slavē augdams jo jauns, kuŗa vis nezudīs,
 Kamēr Daugava tek latviešu robežās,
 (Lankas, druvas arvienu slacinādama pa
 Krastiem, pāri kas plūst pilni ar svētību).
 Dziesmās, kuŗas papriekš svešas, pa latviski
 Dziedāj's, vareni teiks mani, kas pasaules
 Virsū biju tik mazs. Nopelņas lepnību
 Neej manīm vis liegt; Mūza man laipnīga
 Galvā vaiņagu ceļ, vītu no ozoliem.

(Pēc Horaciļa.)

Prozas raksti.

Latviešu valoda.

Valoda ir brīnišķīga lieta. Kā kāds neredzams spēks viņa pārvalda cilvēku domas, prātu un sirdi. Lai draugs ar draugu saietas, lai jauneklis līgavu apsveicina, lai tēvs dēlu pamāca, lai meita ko no mātes izlūdzas, visur tas notiek viss caur valodu. Un ja mēs labi apdomājam, kas cilvēku īsti izšķir no lopiem? Vai taisna iešana uz divām kājām. Ir ērmi (affes) māc iet uz divām kājām, ir lāčus izmāca dancot, suni sēdēt, un tomēr tie nebūt nevar pielīdzināties cilvēkam. Nē, nē, tik valoda, valoda vien cilvēku paaugstina pār lopu. Caur valodu cilvēks nāk pie atzišanas, caur valodu cilvēks savu prātu vairo, caur valodu cilvēks ar cilvēku sabiedrojas, caur valodu ceļas pilsētas un valstis, caur valodu tiesas, skolas un likumi. Tāpēc' arī no pašiem veciem laikiem ļaudis turējuši valodu par paša Dieva svētku dāvanu, kas cilvēkus vīsādi aplaimo. Tiešām, tā valoda, kuŗā mēs bērni būdami papriekš runājām un papriekš savu prātu uz Dievu cilājām, ikkatram arvien būs svēta. Un ja mēs kādu dzirdam ar mums vienu valodu runājam, tad mēs viņu apsveicinam kā mīļu tautas brālī, mūsu sirdis vairāk mīlibā uz viņu sasilst un mēs viņam labprāt palīdzam, ja viņš ir bēdās. Tāda svēta lieta valoda būdama arī arvien no tautas, kas to runā, godā un

cienā turēta. Gan ļaudīm visu var paņemt, ko paši iekrājušies, bet no Dieva dotu valodu nevien nespēj tiem atraut.

Tagad šinīs dienās par latviešu valodu daudz rakstīts. Ļaudis gudrojuši un izgudrojuši, ka latviešu valoda esot jāaizmirst. Tiešām, gudri, jo gudri vīri šie spriedēji!!! Tik skāde, ka tās pierādīšanas, ar ko viņi savas praviešu ziņas grib apstiprināt, mums izrādās ļoti brīnišķīgas, ja ne no gaisa grābtas. Viņi saka: latvieši esot negatavas miesas auglis un tāpēc tiem esot jāizmirst! Ak pasaulīt, cik smalki mācīti ārstes (vecas mātes) šie pravieši ir! Viņi pie katras latviešu dzemdētājas klāt bijuši un izdibinājuši, vai miesas auglis tai gatavs, vai negatavs!!! Citi saka: Australijas tautas izmirstot, tāpēc latviešu tautai arī esot jāizmirst. Atkal ērmīga tulkošana! Tādā vīzē tulkojot arī varētu teikt: suns zaķi norej, tāpēc lācim jāmirst. Vēl mēdz daudz zināt: arāji būšot mūžam, kamēr pasaule pastāv, bet kur tas stāvot rakstīts, ka tādēļ arvien vajagot būt latviešiem? Tavu brīnumu! Tāpat var prasīt: kur rakstīts, ka vāciešiem, krieviem, francužiem un angļiem arvien vajaga būt? Grieķi un romnieki bij varenas tautas un tomēr nozuda, vai tad šīs tautas vien mūžīgi dzīvos? Jo projām stāstās: latvietis gaismā vests caur landkartēm u. t. t. un pie tā runādams latviski, sevi jūt tā kā atstātu. Vai vācietis tik pa vāciski runādams un pa franciski nemācēdams, arī sevi jūt atstātu? Bet to mēs zinam, ka tauta, kamēr tā savu valodu tur godā, vēl nav pa-

zudusi. Vāciešu ķeizars Ottons I., kas ap 940. gadu valdīja, tos lika lielā kaunā un apsmieklā, kas nemācēja romnieku valodu, bet tik pa vāciski runāja. Vai nu visi vācieši ņemās mācīties romnieku valodu? Kas to dos! Tie savu tēvu valodu kopa un godāja. Un pēcāk, kad vāciešu valoda jau bij izkopta un pilnīga, Vāczemē bij mode cēlusies, ka augstas kārtas tik pa franciski runāja un arāji vien ar dažiem amatniekiem turējās pie vāciešu valodas. No visām šīm runām mēs redzam, ka tie iemesli, ka latviešu valoda drīzi jo drīzi beigsies, ir tik tukšas grabēšanas. Zināms, mūžīgi arī latviešu valoda vis nedzīvos, bet tāpēc vis nevar teikt, ka tā drīzi jo drīzi izmirs.

Daži varbūt nu vaicās: kāpēc tad tādas blēņu vēstis vēl pasaulē laiž? Redziet, tāpēc, lai ļaudis priekš latviešiem nekādas lāgas grāmatas neraksta, tā kā latvieši caur savu tēvu valodu nevar pieklūt pie atzišanas. Jo kas gan ies labu grāmatu sarakstīt, ja domās, ka viņa pēc īsa laika būs nesaprotama un nederīga. Tad arī caur tādām izpaustām valodām lūkoja pagūt, lai latvieši paši no sevis kaudas, tā kā tie, pie gaismas nākuši, no latviešiem atšķiras. Pa daļai šīs skolas arī izdevušās. Jau tagad dažs latviešu tēvs savam luteklīm no mazām dienām galvā iekalda, ka latvieši esot mulķi, rezgaļi un pēdējie ļaudis, ar kuriem apieties jākaunas. Tāds dēliņš ienāk skolā, kur iemācas pa vāciski runāt un nu — ko gan domāriet, ko viņš dara? Viņš

saka: es esmu vācietis, es caur vāciešu valodu un grāmatām esmu citu dabu pieņēmis. No latviešiem tāds nebūt vairs negrib zināt, viņš tos smādē un ķēzī, kur un kā vien varēdams. Un ko latvietis, kas nemāk vāciski, šādam latvietim preti dara? Viņš saka: bauris bijis, bauris esi! Tādā vīzē šādas melšas starp latviešiem izkaisa ienaida sēklu, kas tiešām labus augļus nenes, un kas tik uz to der, latviešu neslavu caur latviešiem pašiem tālāk pa pasauli izplatīt. Tāpēc mūsu padoms ir šāds: turiet savu tēvu valodu godā un cieņā, un jums labi klāsies virs zemes. Jo kas sevi pašu negodā, to arī citi negodās. Turklāt nesmādējiet vis citas svešas valodas, sevišķi vāciešu valodu iemācīties, bet tās iemācījušies arī nekaunaties jo projām būt īsti latvieši. Tad latvietis savu tautas brālī, kas pie gaismas nācis, vairs ar greizām acīm neuzlūkos, bet ar to leposies, ka no viņa starpas arī mācīti, slavējami vīri ceļas, tad mācīti latvieši vairs savus tautas brāļus nesmādēs, bet tos lūkos arī pie gaismas vest, tad gaisma latviešu starpā ātri pieņemsies, tad latvieši tiks godāti arī no tiem, kas tagad tos var tik smādēt vien, tad arī beidzot zudīs tās pasacīņas, ka visiem, kas latvieši ir, arī vajaga būt zemniekiem. Jau tagad daudz no latviešiem ir kungi, ar ļaiku vēl vairāki būs. Tiešām smejas tās domas, pēc kurām visi tie, kas pa vāciski māk runāt, esot par kungiem saucami, kamēr tie, kas pa latviski runā, esot zemnieki. Tādā vīzē dažu plunduri tagad cienā par kungu, kamēr dažu goda vīru nosauc par „mužiku”.

Vai pareizi darīts? Vai valoda cilvēku taisa par kungu jeb vai tikums?

(„Mājas Viesis”, 1858.)

No Juŗa Alunana atvasināto vai jaunradīto vārdu krājuma.

Acība, aludaris, auskare („oriņas”), austuve, attālināt, atdalījums, atvērums, atstatums, avinieks, aviniece, balvot, ceļinieks, ceļot (agr. reizot), daiļnieks (mākslinieks), daiļināt, daiļums, daiļš, desiņnieks, dīks, dižums, dobs, dzertuve (šenkis), dzīle, dzimene (tad. ģimene), eja, ēstuve, izvietot, izriedēšana, graists (cirķelis), grūstuve (miezeris), gultnieks, ģērbons, jokdaris, kalve (šmēde), kaplis, krava (lādiņš), lanka, neuzauga (punduris), noraksts, pagrabnieks, pelnaine, pīne, rakstnieks, ražojums, ražotājs, revidētājs, riedētājs (kārtībnieks), rieva, saeims, saraksts (reģistris), starpa, starpnieks, šķīstītāva, tirpulis, trītuve, tvirtums, vaisla, valdons, vārtnieks, veikals (vai uzņēmums), veikalnieks, velētava, velētājs, veltuve, viducis, vienība, vērptuve, virtuve (kēķa nozīmē).

Piezīme: Iekavās atzīmēti agrāk lietoto germanismi, vai tagad lietotie vārdi.

Lt.

Arklis.

Kā lietu sauc, kas mazā godā,
 Bet rokas pušķo ķeizeram?
 Tā taisīta, lai zemē lodā,
 It līdzīga ir zobenam.
 Tā vainas plēš, bet asins neizlaista,
 Nemt neatņem, bet mantu dod;
 Tā zemes pārvar, zemes saista.
 Tā dzīvi jauku taisīt prot:
 Jo lielas valstis tik caur viņu
 Ar pilsētām sen cēlušās;
 Nekad tā nenes kara ziņu,
 Un laime tautām nāk no tās.

Tā Šillers kādā mīklā arkla zīmes izstāsta, un ja mēs labi apdomājam, tad šim teicamam rīmētājam gan ir tiesa, jo viss labums, ko mēs šinī mūžā baudam, pa lielākai daļai tik uz arklu dibinājas. Tā tad mēs redzam, ka arklis nav visnievājams, bet augstā cienā turams, un ka arī arāji, kas ar arklu pūlējas, ir goda ļaudis, un nav vispelnījuši, ka tos pārsmej un izzobo, kā neļēgas mēdz darīt. Zināms, pēcāk, kad kara un nemiera laikos laupītāji un bezdievīgi cilvēki arāju sāka nospiest un par vergu taisīt, viņš mulķībā iegrīma un palika nabags un citiem par kāju pameslu. Bet ka arājs no iesākuma nav tādā novārtā un negodā bijis, to visi stāstu rakstītāji aplicina. Ir valdīšanas it visur arāju vērtību atzinušas un ar visu spēku uz to spiežas un dzenas, arāju atkal godā iecelt, gan par derīgām skolām gādā-

damas, kur arāji pie labām mācībām var nākt, gan atkal caur likumiem arāja tiesas aizstāvēdamas, un viņa likteni pavieglinādamas. Daudz vietās jau arāji savas mājas dzimtas tur, un tāpēc jo sirdīgi par saviem laukiem rūpējas, lauku darbus un rīkus pārلابodami, Dievam un kungiem par to pateikdami.

Bet kā tad nu ar arklu citkārt gājis? Veci stāsti gan daudzina, ka paši dievi esot zelta arklu un zelta jūgu no debesīm uz zemi nosūtījuši, kāpēc arī tik ķēniņš vien un viņa dēli drīkstējuši ar šo arklu art*): bet šī taču būs tik pasaka un nevis ticama valoda. Jo kamēr arklu izgudroja, daudz gadu-simteņiem vajadzēja pāriet. Tā tad mēs zinām, ka pašos pirmos laikos vēl arkla vis nebij, bet zemi ar citiem rīkiem un ar roku padarīja irdeni. Kad spānieši Amerikā nonāca, tad tur iedzīvotāji Peru valstī arklu vēl neesot pazinuši, bet zemi ar lāpstām apstrādājuši, un Afrikā cita kāda tauta esot ar vēršu ragiem, un vēl cita atkal ar zobenu (tas ir, ar rīku, kas kā zobens izskatījās) zemi izrakņājusi. Tik pamazīt uzgāja labākus rīkus, lāpstu un šķipeli, līdz tad pēdīgi uz domām nāca, lopus pie šī darba palīgā ņemt, kas cilvēkiem grūto rakšanas darbu varētu pavieglināt. Tā tad arkls cēlās. Caur viņu vien varēja lauku kopšana bagātus augļus atmest,

*) Vēl tagad Ķīniešos (Zīniešos) pats ķeizars pirmo vagu pavasarī velk, tad viņa vislielākie ministri arī, un nu tik zemnieks drīkst savus laukus apart un apstrādāt.

kāpēc arkla izgudrošana un brūķēšana bij ļoti liels solis, ko tautas saprašanas lietās uz priekšu spēra. Drošāka pārtika, turība, biedrība, likumi, gudrība, ar vārdu sakot, viss, ko mēs caur lauku kopšanu esam panākuši, dibinājas uz arkla izgudrošanu. Tāpēc arī vecos laikos arklu par svētu lietu turēja.

Dažas tautas vīriem lielu slavu un godu pieliek, ka tie esot pirmie arklu izdomājuši. Tā tad grieķi, eģiptieši, spānieši un ķīnieši (zinieši) ne mazumu ar to lepojas, ka viņu starpā esot pirmais arkls cēlies. Jebšu nu gan tiesa var būt, ka arkls no eģiptiešiem pie grieķiem un citām kaimiņu tautām esot nonācis, taču arī vairāk ļaudis varēja dažādās zemēs arklu uziet, cits no cita neko nezinādami. Pie arkla piederēja tik divas lietas: koks, kas kā ķīlis bij ap-tēsts, lai varētu lēti zemē iespieties, un pie šī koka piecietināts gabals, kas uz priekšu bij pagriests, lai tur varētu lopu piejūgt. Tā tad mēs arī redzam, ka pats pirmais arkls cits nekas nebij, kā tik labs resns zars ar vienu žuburu. Uz šādu vīzi pašam pirmam arklam bij tik divas daļas: lemesnīca un dīstele, kur lopu piejūdza. Viņš bij tik viegls, ka to dažu reizi par ieroci varēja brūķēt pret ienaidniekiem un plēsīgiem zvēriem. Bet ar šādu rīku ne mūžam nevarēja taisnu vagu izvest; tāpēc ļaudis ātri nāca uz domām, pie šī rīka rokturi pietaisīt, ko vedējs varēja rokā saņemt un tādā vīzē arklu labāk valdīt. Iesākumā šis rokturis bij labs pie turēšanas ģeldīgs zars, tā kā arkls arvien vēl bij no viena paša gabala; pēcāk viņu sevišķi pie arkla ar tapu piecie-

tināja, vai ar auklu piesēja. Vēl dzelzs pie šāda arkla trūka. Ar laiku bij vajadzīgs dīsteli gaŗāku pataisīt, kāpēc to allaŗ no diviem gabaliem kopā salika, no kuŗiem priekšējs gabals uz augŗu pacēlās, bet pakalējais gabals uz apakŗu noliecās. Kad nu grūti bij tādu koku atrast, kas labs priekŗ dīsteles un turklāt arī priekŗ lemesnīcas, tad sāka abus gabalus no īpaŗa koka kopā salikt, un labāk rokturi ar lemesnīcu savienot. Kamēr ŗi vēl no koka bij, viņu ar rokturi no viena gabala pataisīja, un dīsteli ar tapām pie viņas piecietināja. Pēcāk, kad ar dzelŗa lemeŗiem iepazinās un tos pie lemesnīcas piekala, dīsteli it tuvu pie lemeŗa piecietināja. Nu rokturi jau varēja vairāk atpakaļ paliekt, kas arkla vadīŗanu atvieglināja. Bet ŗādam arklam trūka vēl stingrums, tāpēc ka dīstele, kas pie lemesnīcas bij piecietināta, ļoti ŗķobījās, tas ir, no cauruma, kas lemesnīcā bij iekalts, ātri izgrozījās. Pie ŗīs lietas arī zināja padomu. Ņēma mietu, ko dīstelē un lemesnīcā tā iekala, ka viņŗ dīstelei varēja būt par atspaidu. Pēcāk ŗi mietā vietā űēma spandas.

Tā tad mēs esam redzējuŗi, kā arkls jo dienas jo pilnīgāks palika, līdz ar viņu varēja labāk paart. Bet vai jau tas arkls būs gluŗi pilnīgs, līdz kuŗam jūs nule novedu? Kas to dos! Tagad ŗinīs dienās arkls citās zemēs uz visādu modi daudz, daudz pār-labojies, tā kā latvieŗu arkls, ja to ar ŗo arklu salīdzina, pavisam pazūd un par nieku paliek. Ja nu vaicājam, vai tad latvieŗiem savi arkli pietiek? tad jātbild: pietikt visiem gan pietiek, bet kāda ŗi pie-

tikšana ir? Kādu lauka gabalu citās zemēs ar labāku arklu pa vienu dienu jo labi apaŗ, tāds latviešiem ar saviem sliktiem arkliem pa divām vai trim dienām jāapaŗ, un tad vēl nav labi aparts. Zinu kādu latvieti, kas šo atzīdams, sev bij labāku arklu iegādājis, bet tagad ar prastiem, veciem arkliem savus laukus apstrādā. Pavaicāts, kāpēc to darijis, viņš atbildēja, ka svešas zemes arkla vērtību gan esot it labi atzinis, bet tomēr nevarējis to brūķēt. Jo nevien viņa radi to pārrājuši par tādu aplamu iedomāšanu, ar svešas zemes arkliem pīties, bet arī visi kaimiņi to pārzobojuši un izsmējuši, teikdami, ka viņu tēvu-tēvi esot pietikuši un pārtikuši ar tādām arkliem, kādi tiem tagad ir, un nu šis gribot gudrāks būt par citiem. Bet ar tādām valodām vēl vien neesot bijis diezgan; visi uz to tā dusmojušies un tam tā uzpikuši, ka gribējuši labo arklu drupu drupās sadauzīt. Kas tad nu cits bijis jādara, kā labais arkls pie malas jāliek un sliktie pie rokas jāņem. Tā šim vīram gājis, un varbūt citam nebūs citādi klājies. Kāda nu ir tā vaina, kāpēc latvieši tik cieti pie tēvu-tēvu ierašām turas un ne mūžam negrib ar labāku iepazīties un iedraudzēties? Tik tā, ka viņi vēl nav pie mācības nākuši un nezina labu lietu vērtību cienīt. Gan grāmatas netrūkst, kur jo derīgas ziņas atronamas par lauku kopšanu, bet ko grāmatas līdz, ja tās nesalasītas trūd! Tā tad visi pūliņi paliek par velti, ko teicami vīri arājus mīlēdami nav taupījuši. Ak, kaut jel ar skolām labāk pašķirtos, kur ļaudis varētu pie atzīšanas nākt! Tad

ari nebūtu tik grūti viņiem ar labām mācībām piekļūt, tad viņi arī paši pēc sava labuma dzītos un grāmatas mājās turētu lielākā godā, nekā šimbrīžam to dara. Varbūt uz priekšu, kad arāji sāks vairāk pēc atzišanas kārot un grāmatas vairāk cienīt nekā savas kārības, es tiem it smuku grāmatiņu ar daudz bildēm sarakstīšu, kur tiem jo plaši izstāstīšu, kā ar arklu visās zemēs gājis, no pasaules iesākuma līdz šai baltai dienai, un kur arī rādīšu, cik slikti latviešu arkli vēl ir. («Mājas Viesis», 1856.)

Asociācijas.

Kāds sakāms vārds teic: „Kur spēks, tur vara.” Tiesa gan. Kapitāls mūsu dienās ir tas lielākais spēks un priekš viņa arī klanās visa pasaule. Rotšilds ar savu kapitālu valda par visām zemēm naudas būšanā. Tāpat arī citi naudas vīri ietaisījušies par kungiem pār saviem brāļiem. Viņi, spēku rokās turēdami, var dažādus darbus uzsākt, kas daudz peļņas piešķir, kamēr ļaudis, kas nav tik bagāti, no šādas peļņas neko nevar dabūt. Ko nu šiem knāpākiem ļaudīm būs darīt? Vai viņi rokas klēpī liks un mierīgi skatīsies, kā turīgi naudas vīri vien visu peļņu dabū? Nē! Viņi savā prātā domās, ka kapitāls neko no sava spēka nezaudē, vai viņu viens pats jeb vai vairāk kopā priekš kāda darba dod, kas daudz peļņas atmet. Ja nu mēs, kas esam nabagāki, sabiedrojamies un tik naudas vai kapitāla kopā sametam, cik bagātam naudas vīram vienam pašam

ir, tad mēs tiešām tādu pašu peļņu dabūsim, kādu viņš, naudas vīrs. Tādā vīzē citās zemēs biedrības cēlušās priekš dažādu darbu pastrādāšanas; šādas biedrības ar svešu vārdu sauc par asociacijām. Par provi mēs še aprakstīsim Meklenburgas asociācijas priekš kuģu būvēšanas un ceram, ka šī aprakstīšana mūsu jūrmaļniekiem lieti derēs.

Visā Meklenburgas zemē kuģus būvē zināms skaits ļaužu uz savu rēķinumu, bet nekad viens pats kāds cilvēks; tādā vīzē katrs kuģis pieder veselai biedrībai. Bet šinī biedrībā nav tik bagāti ļaudis vien: gandrīz visi jūrnieki (jūras braucēji) ņem daļību pie viena vai vairāk kuģu uzbūvēšanas. Dažu reizi dienestnieki, jauni jūrnieki, matroži un kuģu būvmeistari piemet tik piecus vai desmit dālderus, tomēr viņiem pie kuģa ir tāpat daļība, kā tam, kas simts un vairāk dālderus priekš kuģa taisīšanas ir devis. Šādi ļaudis, kas — jebšu tik ar mazumu vien, — daļību ņem pie kuģu uzbūvēšanas, jūtas godā, tā sakot, paaugstināti un arī no citiem ļaudīm tiek vairāk cienīti. Kad kuģi grib uzbūvēt, tad apspriež, cik taisīšana maksās. Nu visu šo apspriestu naudas pulku jeb zumu mēdz pārdalīt sešdesmit četrās daļās un katru no šīm daļām sauc par partu jeb piedaļību. Ja kuģa taisīšana apspriesta uz trīsdesmit divi tūkstoši rubļiem, tad katrs parts iztaisa piecsimts rubļus. Dažs daļinieks nu ņem vienu vai divus vai vairāk partus un tādā vīzē maksā piecsimts rubļus vai tūkstoš rubļus vai vairāk; cits atkal ņem pusi vai astotu daļu no parta un tādā vīzē maksā divi-

simti piecdesmit rubļus, vai sešdesmit divi ar pus rubļus, u. t. t., kā nu katrs grib vai iespēj.

Kopmaņi, bagāti laudis pilsētās un ciemos, kuģu būvmeistari un radi no jaunā kuģinieka, kam jaunais kuģis uzticēts, mēdz uz vairākiem partiem parakstīties. Kad lielākā daļa no naudas jau salasīta un pie kuģa būvēšanas tiek brūķēta, tad jaunais kuģinieks, kam uzbūvēšana par visiem vairāk rūp, dodas pie saviem tautas brāļiem trūkstošo naudu salasīt. Vīrs, kam naudas ir, var droši cerēt, ka viņu uzmeklēs kāds stūrmanis, kas kuģi grib ar to ziņu uzbūvēt, ka varētu palikt par kuģinieku (kuģa kapteini). Ja tāds stūrmanis var uzrādīt labas liecības no kādas kuģošanas skolas un krietnu atestatu par viņa veiklību pie braukšanām pa jūru, vai arī ja viņš pienes uzslavēšanas rakstu no kopmaņiem vai citiem zināmiem ļaudīm, tad viņš var pierunāt naudas vīru, kas no rīta neko vēl par kuģi nedomāja, bet vakarā jau paliek par kuģa daļinieku. Ne reti arī Rīgas kopmaņi piepalīdz Meklenburgas kuģiniekiem kuģus uzbūvēt. Kad kuģis tādā vīzē paliek gatavs, tad vienam (Meklenburgā arvien kopmanim) uzdod rēķinuma vešanu par kuģa ienākšanām un izdošanām. Kad kuģis labi uzbūvēts, gudri mācītam un saprātīgam kapteinim nodots, tad kuģa matroži ir samānīgi un rūpīgi jūrnieki un kad rēķinumi top vesti taisni: tad arvien mēdz iznākt (visās zemēs pasaulē) līdz desmit vai divdesmit un trīsdesmit procentiem par gadu peļņas tiem, kas to kuģi likuši būvēt. Īsti laimīgos gados kuģis arī nopelna piec-

desmit vai simts procentus, t. i. par vienu vai diviem gadiem kuģis atmaksā visu kapitalu atpakaļ un nu paliek uz nākošiem laikiem peļņa vien. Kuģis priekš braukšanas derīgs desmit līdz divdesmit gadiem, dažu reizi arī, bet reti, piecdesmit līdz sešdesmit gadiem. («Pēterburgas Avizes» 1862.)

Krātuves.

Jūs gan visi būsiet priecājušies, redzēdami, kā bitīte nepiekususi, no zieda uz ziedu skriedama, saldumus salasa un ar lieliem pūļiem uz stropu pārnes. Cik bitītei grūti nākas un jāmokas, pirms ziedus salasa, to jūs gan visi zināsi, kas bišu stropu ar uzmanīgu prātu esiet aplūkojuši. Daža ūziņās ziedus nesdama tik piekususi pie stropa pieskrien, ka nevar caurumā ielīst, un zemē uz zāli pakrīt, kur atkal atpūšas un tad ar ziediem stropā ieskrien. Un kāpēc gan bitīte tā mokās? Lai pa ziemu, kad ziedu trūkst, nav bads jācieš. Ir cilvēkam jāpūlējas un jāmokās, ja grib, lai trūkums nav jācieš. Tā tad varbūt arī daži no jums, mīlie lasītāji, būs papriekš sviedrus no pieres slaucījuši, pirms šo lapiņu rokās nem lasīt. Bet nezinu, vai jūs visi tā ar apdomu būsiet strādājuši, kā bitīte. Man šķiet, ka dažs labs tik tad strādā, kad vēders uz to spiež. Ja nu tādām kas caur darbu nopelnīts, tad viņš vai labi ilgi izdusas, vai lustīgi padzīvo, pirms atkal sāk strādāt. Dusa un priekš cilvēkam gan vajadzīgi, bet ar mēru. Visu, ko bez mēra un bez ziņas dara, pēcāk nožēlo.

To jau dažs labs piedzīvojis, kas savas jaunās dienas līgsmībā un priekos vien pavadīja. Kad nu vecums un nespēcība pienāca, un ar darbu neko vairs nevarēja nopelnīt, ak, cik tad tāds nopūtās un žēlojās, ka savās jaunās dienās un spēka gados nebij kādu grasīti pie malas nolīcis. Citi šo lietu vērā nemdami, daudz prātīgāki dzīvo. Tie ikgadus kādu daļu no grūti nopelnītās naudas pie malas liek uz vecām dienām. Bet šī pie malas noliktā nauda nekādus augļus nenes. Tāpēc Hamburgā (Amburgā), kur daudz ļaudis lielā trūkumā dzīvoja, gudri un labsirdīgi vīri 1778. gadā uz domām nāca, īpašas krātuves, jeb krāšanas lādes iecelt, kur nabaga ļaudis savu grasīti varētu uz interesēm dot. Daži varbūt savā prātā pasmiesies, domādami: kādas intereses var viens grasis vai viens rublis nest? Taču klausāties, ko jums teikšu. Ja kāds Kristus laikā vienu pašu rubli būtu uz interešu interesēm devis, tad šis rublis tagad, pēc 1800 gadiem, būtu par tik lielu naudu pieaudzis, ka ar to varētu visu zemi apbērt un nopirkt.

No mums nu gan neviens tik ilgus gadus un tik lielas intereses nesadzīvos, bet to arī nemaz nevajaga. Jo cilvēks diezgan sastrādājis, ja šinī mūžā dzīvodams citiem un sev pašam labumu padara. Bet kā nu cilvēks savu labumu var vairāk rūpināt, ja ne caur to, ka taupīgi un sātīgi dzīvo, lai jaunās dienās spēki un veselība nemaitājas un vecumā bēdas nav jāredz. Pie tam krātuves jo daudz piepalīdz. Jo nauda, ko tu krātuvē ieliec, nestāv pa

vaļai; tā arī strādā un tev bez pūliņa palīdz citu naudu samantot. Tā tad tu, ja tu ikgadus kādu daļu no sataupītās krātuvē paglabā, vairs viens pats ne-strādā, bet jūs esiet divi, kas pelniet, proti, tu un tā nauda krātuvē. Bet kur nu diviem pelnītājiem vieglāk nākas ko sakrāt, nekā vienam pašam! Ja nu tu redzi, ka tavi pūliņi nav par velti un ka tavi sviedri dubultīgus augļus nes, vai tev tad pie darba nebūs daudz vairāk prieka, nekā vienam pašam strādājot? Un tā ikgadus ar tikušu prātu strādādams un ikgadus kādu daļu no savas nopelnītās naudas krātuvē noguldādams, tu vari ar drošu sirdi savu vecumu sagaidīt, labi zinādams, ka viņš tev par godu un nevis par sodu būs. Turpretī, tu ātri vari palikt par palaidnieku, ja tu savu naudu neieliec krātuvē. Jo tad tu savu naudu ir gribēdams nevari saturēt. Cik lēti viens grasīts neaizribo uz krogu, cits otrs uz tirgu, cits trešais pie žīda, cits ceturts uz pilsētu, cits piekts ar kārtīm, cits sestis ar brūtēm u. t. jpr. Tu pats nemaz nezini, kur tā nauda paliek, kur nepaliek. Pēcgalā, kad gads pagājis, un tu pie sevis nekādu naudu neredzi, tu saki: rauj jupis visu darbu! Taču neko nevar nopelnīt! Tu sūdzies par grūtiem laikiem, sūdzies par sliktiem saimniekiem, par nenovēlīgiem kungiem, tev darbs apnīk un rieb. Tāpēc krātuves ir un paliek jo teicamas iestādīšanas, kas jau daudz tūkstošiem palīdzējušas uz kājām tikt. Bet pie mums viņas vēl nav tādā godā nākušas, kādu pelnījušas. Rīgā gan ir viena krātuve priekš strādniekiem, bet tā kā trīs procentes, tas ir

trīs kapeikas no rubļa par gadu augļus nes. Tiešām daudz par maz! Ja kāds nabags vīreļis grib naudu patapināt, tad viņam jādod trīsdesmit jeb piecdesmit procentes, un nu no viņa ņem naudu par trim procentiem. Tā krātuve, kas Liepājā iecelta, dod četras procentes. Ļoti vēlama lieta būtu, ka visās pilsētās tādas krātuves pie mums ieriktētu. Varbūt cienīgi mācītāji, kas par ļaužu laicīgu un pasaulīgu labklāšanos tik daudz rūpējušies un arvien vēl rūpējas, pie tam palīdzēs. Pa lielākai daļai krātuves stāv apakš valdīšanas uzlūkošanas, bet ir diezgan arī tādu, ko draudzes locekļi paši iecēluši un vai nu paši uzlūko un valda, vai tiesā.

(«Mājas Viesis», 1857.)

S a t u r s .

	Lapp.
1. Juŗa Alunana bērnība un skolas gadi . . .	3
2. Juris Alunans kā students un rakstnieks Tērbatā	6
3. Juris Alunans Pēterpilī. „Pēterburgas Avi- zes”. Slimība. Atkal Kurzemē. Nāve . .	14
4. Juris Alunans kā dziesminieks, valodnieks, tautsaimnieks	22

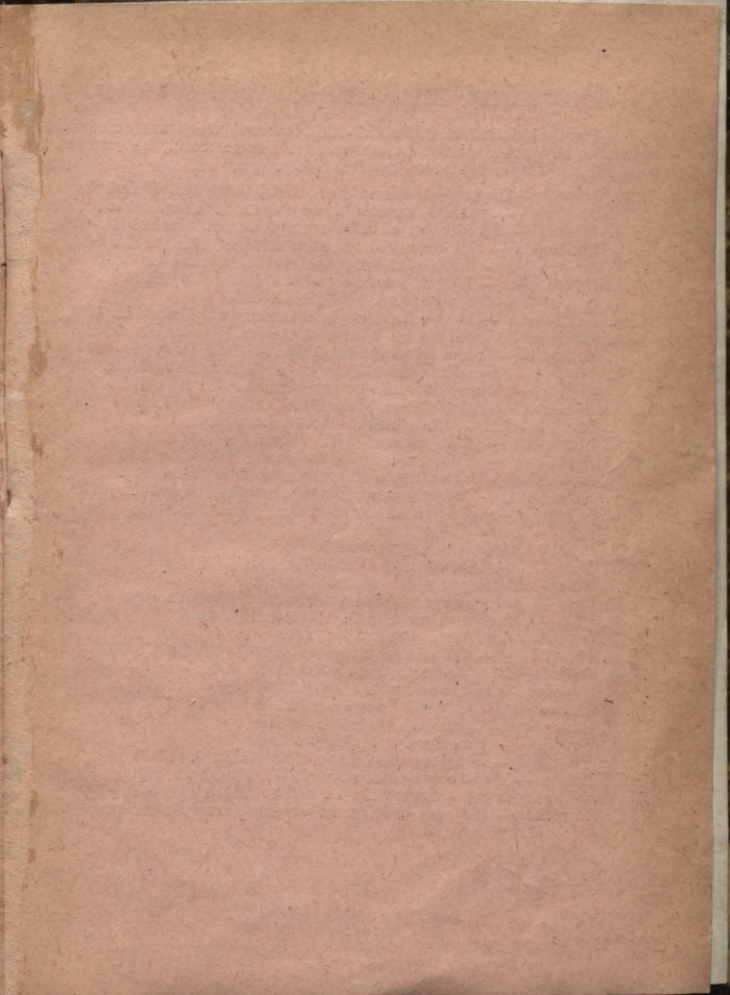
Juŗa Alunana rakstu izlase.

1. Dzejas	43
2. Prozas raksti	55

Attēli:

1. Juŗa Alunana rokraksts	7
2. Juŗa Alunana kapa pieminēklis	21

Populari-zinātniskā biblioteka.

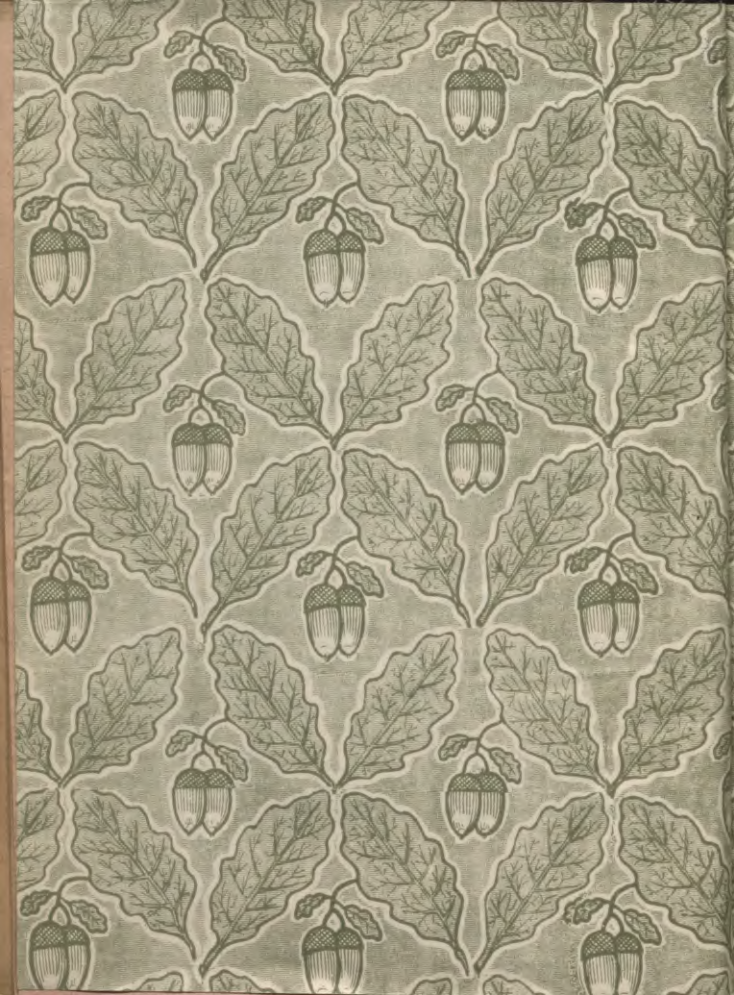
„Populari-zinātniskā bibliotekā» tiek ievietoti viegli saprotami raksti no visām zinātnes nozarēm un tie var vienlīdz interesēt, kā jaunību, tā pieaugušus. Tekstu paskaidro daudzas ilustrācijas.

1. A. Jessena — Uzskati par dabu viņu vēsturiskā attīstībā. Maksā Ls 0.40.
2. A. Jessena — Pasaules izcelšanās un zemes attīstība. Maksā Ls 0.30.
3. A. Jessena — Kā dzīvība cēlusies un attīstījusies. Maksā Ls 0.30.
4. V. Lunkeviča — Kā dzīvnieki un augi cēlušies. Maksā Ls 0.30.
5. A. Birzgalieša — Kā cilvēki iemācījās skatīt. Maksā Ls 0.30.
6. A. Birzgalieša — Liekēži kustoņu valsti. Maksā Ls 0.40.
7. A. Nečajeva — Vēja darbība. Maksā Ls 0.30.
8. A. Birzgalieša — Dzīvnieku glīts un tās nozīme. Maksā Ls 0.40.
9. A. Gersona — Laiks un no kā tas atkarājas. Maksā Ls 0.30.
10. A. Nečajeva — Mana minerālu kolekcija. Maksā Ls 0.40.
11. E. Jelačiča — Kā dzīvnieki glābjas no saviem ienaidniekiem. Ls 0.40.
12. J. Berlina — Vidus laiku cilvēki un viņu darbi. Maksā Ls 0.50.
13. A. Nečajeva — Brīnumi bez brīnumiem. Maksā Ls 1.10.
14. A. Koropčevska — Gada laiki. Maksā Ls 0.60.
15. V. Lunkeviča — Cīņa uzturas dēļ. Maksā Ls 0.50.
16. A. Nečajeva — Upju un strautu darbība. Maksā Ls 0.50.
17. N. Andrejeva — Pirmatnes ticību vēsture. Maksā Ls 0.50.
18. V. Karpentera — Brauciens pa Ziemeļ-Ameriku. Maksā Ls 0.60.
19. A. Nečajeva — Ledus un sniega darbība. Maksā Ls 0.40.
20. R. Bola — Saule. Maksā Ls 0.40.
21. R. Bola — Mēnesis. Maksā Ls 0.30.
22. R. Bola — Mazās planetas. Maksā Ls 0.50.
23. R. Bola — Lielās planetas. Maksā Ls 0.30.
24. R. Bola — Kometas un krītošas zvaigznes. Maksā Ls 0.40.
25. R. Bola — Zvaigznes un miglāji. Maksā Ls 0.40.
26. I. Ritīņa — Sīkbūtnes. Maksā Ls 0.70.
27. A. Birzgalieša — Kā cilvēki iemācījās rakstīt. Maksā Ls 0.30.
28. A. Rūka — Mūsu kulturas augi. Maksā Ls 0.40.
29. K. Nosilova — Bads nav brālīis. Maksā Ls 0.50.
30. A. Brēma — Putnu kalni Skandināvijā. Maksā Ls 0.40.
31. E. Pimenovas — Kanada. Maksā Ls 0.60.
32. S. Porecka — Augu dzīve. Maksā Ls 1.00.
33. A. Nečajeva — Kalni un viņu dzīve. Maksā Ls 0.40.
34. A. Brēma — Tundra un viņas apdzīvotāji. Maksā Ls 0.40.
35. Prof. Šeršeneviča — Sabiedrība un valsts. Maksā Ls 0.40.
36. S. Porecka — Kā augi glābjas no sausuma un pārmērīga mitruma. Maksā Ls 0.40.

21380

F 5. JAN. 1925

70

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304009456

